

Unified Constructional Schemas of Suffixed verbal compounds in Teaching Persian to Non-Persian Learners

Maliheh Farkhondeh*

Department of Linguistics, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Faezeh Arkan

Corresponding Author, Assistant Professor of Linguistics, Department of English Language Translation, Faculty of Humanities, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran.

Mohammad Javad Hejazi

Department of Linguistics, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Abstract:

Constructional schemas, the most significant theoretical tool in Construction Morphology, represent both the patterns underlying existing words and the instructions for creating new ones. Within this framework, the present study investigates the unified constructional schemas of word-formation in teaching Persian suffixed verbal compounds to non-Persian learners, as well as the diversity of such schemas in pedagogy. The data consist of 330 suffixed verbal compounds extracted from Persian teaching textbooks, analyzed through a descriptive-analytical method. Findings showed Persian suffixed verbal compounds are created by combining a non-verbal element (noun, adverb, adjective) with a verb, creating a bound complex verbal stem. These stems do not exist independently in the lexicon and are not inherently productive, yet they function as bases for further word-formation through derivational suffixes (e.g., *khoshk-shu* “dry-clean” in *khoshk-shuy-i* “dry-cleaning”). Indeed, compounding and derivation are unified in these words. From the perspective of teaching Persian as a second language, this unification is important, since learners often face difficulties in both comprehension and production. On one hand, they may fail to interpret the string of non-verbal and verbal elements as a unified semantic whole; on the other hand, the semantic diversity of these compounds (e.g., denoting actions, occupations, or agents) often confuses them. Therefore, Persian pedagogy should present these structures through unified constructional schemas, starting with general schemas and extending to subschemas and varied instances. Such an approach allows learners to recognize morphological similarities and semantic differences and to deal with this part of the lexicon systematically, without memorizing exceptions.

*Cite this article: Farkhondeh, Maliheh. Arkan, Faezeh. Hejazi, Mohammad Javad. Unified Constructional Schemas of Suffixed verbal compounds in Teaching Persian to Non-Persian Learners. Vol. 14, No. 1 (Tome 29), April 2025, 129-156.

DOI: 10.30479/jtpsol.2025.21969.1708

Received on: 30/04/2025

Accepted on: 19/04/2025

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

Introduction

The “Construction Morphology” approach, developed within the framework of Construction Grammar by Booij (2007a,b, 2010a,b) and Goldberg (1995, 2003), is regarded as a relatively new perspective in word- analysis. This approach introduces “constructional schemas” as theoretical patterns that not only describe existing words but also provide systematic instructions for creating new ones. In Persian, one of the most significant domains that requires detailed analysis within this framework is suffixed verbal compounds. Due to their morphological complexity and semantic diversity, these constructions pose serious challenges for non-Iranian learners of Persian. It should be added that there are several researches about Persian compounds based on Constructional Morphology e.g. Arkan and Safari(2017) discussed Persian endocentric and exocentric compound nouns and Imani et al (2023) investigated compounds with the verb stem of *saz* (build) in Persian. The main objective of the present study is to analyze constructional schemas of word-formation in Persian suffixed verbal compounds and to examine their pedagogical implications for teaching Persian to non-native learners. More specifically, the study seeks to demonstrate how the introduction of main schemas and their sub-schemas can lead to a more systematic and purposeful pedagogy of these complex compounds. In this line, it is assumed that teaching suffixed verbal compounds on the basis of constructional schemas facilitates the comprehension of the relationship between form and meaning for non-Iranian learners of Persian. Moreover, the introduction and explanation of constructional schemas in these compounds assist Persian learners in recognizing formal similarities while also enabling them to understand and appropriately use their diverse meanings.

Methodology

The data for this study consist of 330 suffixed verbal compounds extracted from Persian teaching textbooks published by Al-Mustafa International University. The research method is descriptive–analytical, and the data were examined within the framework of Construction Morphology. The extracted data were analyzed to identify general constructional schemas and their subschemas, which then served as the foundation for pedagogical modeling. Furthermore, This analysis focused on identifying morphological and semantic aspects of the data as well as the unification of compounding and derivational schemas and also the explanatory role of unified constructional schemas in these word-formation processes. The study adopts a construction morphology framework to address the challenges faced by Persian learners as a second language in comprehending and producing suffixed verbal compounds. Instruction is organized around constructional schemas, beginning with general patterns and extending to subschemas and specific instances. This schema-based approach is intended to enable learners to systematically identify morphological regularities and semantic distinctions, thereby reducing reliance on rote memorization.

Results

In response to the first research question regarding how constructional schemas of suffixal verbal compounds were analyzed in the formation of Persian compounds (as represented in a corpus of *al-Mustafa* instructional textbooks for Persian learners), the findings showed that, despite variability in the data, a systematic analytical approach could be established.

This approach addressed compounds with the suffixes *-i*, *-ān*, *-ande*, as well as compounds without overt suffixation, based on the unification of compounding patterns within derivational templates in constructional schemas and their coincidence. Furthermore, teaching learners through Unified Constructional Schemas that unified compounding and derivation helped reduce the dispersion and inconsistency in the pedagogical presentation of Persian word-formation patterns. Through exposure to these suffixal verbal compounds in the aforementioned instructional textbooks and their familiarity with them, learners develop unified constructional schemas of compounding and derivation in their mental representation. These schemas subsequently serve as a source for further word formation, enabling learners, through analogical reasoning and paradigmatic approach to generate numerous novel instances of such compounds.

In response to the second research question concerning how the diversity of Unified Constructional Schemas in Persian suffixal verbal compounds can be accounted for, despite their formal similarities, in a manner comprehensible to learners, it was observed that these verbal compounds inherit their grammatical information with varying degrees—including morphological, syntactic, semantic features and final category—from the dominant schemas and its subschemas. By introducing theoretical tools such as subschemas under the dominance of the main schema to learners, less regular and especially exceptional instances could be explained explicitly, without resorting to ad hoc solutions such as positing a zero morpheme for agentive compounds lacking overt suffixation. Furthermore, the assumption of two distinct dimensions—formal and semantic, each with different functions—in the construction of the suffixal verbal compounds under study, and the systematic relationship between the morphological aspect as a whole and a single meaning, led to the adoption of a unified analytical approach across data types. By distinguishing the function of the morphological aspect from that of the semantic aspect, it became possible to account more robustly for the distinct morphological behavior of compounds lacking overt suffixation, as well as for their semantic variation. This is because the form–meaning correspondence in these constructions exhibits varying degrees of motivation, and the derivation of subschemas significantly facilitated a consistent analysis of the semantic diversity of these words, without confronting learners with exceptional cases. Thus, learners develop in their minds knowledge of Unified Constructional Schemas of word formations, which enables them to acquire these suffixal verbal compounds more quickly and easily, despite the semantic variation they exhibit.

Conclusion

The study concludes that explaining compound verbs with suffixes through constructional schemas provides an effective pedagogical tool in teaching Persian to non-Iranian learners. Targeted instruction based on the systematic introduction of main schemas and subschemas, supported by diverse instances, enables learners to approach these constructions systematically rather than through rote memorization of exceptions. It must be mentioned that the findings of the present study are in line with those reported by Hassanpouran and Alizadeh (2023), and showed a similar result to the study conducted by Arkan and Safari (2017). Moreover, the findings of this study were consistent with the results reported in non-Iranian research by Booij and Audring (2018).

Future research in Persian word formation based on Construction Morphology could explore several directions. First, constructional analyses of suffixless and prefixless verbal

compounds could provide a clearer understanding of the interaction between form and meaning within Unified Constructional Schemas. Second, studies could examine the application of constructional schemas in teaching various Persian word-formation patterns—including nominal, adjectival, and verbal derivatives—to non-native learners, evaluating how schema-based instruction facilitates the acquisition of complex morphological structures. Finally, comparative research could investigate Persian word formation alongside that of other languages from the perspective of form–meaning mapping and schema unification, in order to identify constructional similarities and differences and to contribute to a cross-linguistic understanding of constructional approaches.

Acknowledgment

Special thanks are also extended to Al-Mustafa International University for providing access to resources and Persian teaching materials.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest—academic, financial, or personal—regarding this study.

Keywords: Suffixed Verbal Compounds, Unified Constructional Schemas of Word Formation, Compounding, Derivation, Embedded Productivity, Non- Persian Learners.

بررسی طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی ترکیبات فعلی پسوندی در آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان (پژوهشی)

ملیحه فرخنده*

گروه زبان‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

farkhondeh.mal@gmail.com

فائزه ارکان

نویسنده مسئول، استادیار زبان‌شناسی، گروه مترجمی زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران.

faarkan@yahoo.com

محمدجواد حجازی

گروه زبان‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

hejazi_mj@yahoo.com

چکیده

طرح‌واره‌های ساختی به‌عنوان مهم‌ترین ابزار نظری در صرف ساختی، معرف الگوهای ساخت کلمات موجود و دستورالعملی برای واژه‌سازی‌های جدید هستند. در این چارچوب، موضوع این پژوهش، تحلیل طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی واژه‌سازی در آموزش ترکیبات فعلی پسوندی فارسی برای فارسی‌آموزان غیرایرانی و نیز تنوع این طرح‌واره‌ها در آموزش این نوع ترکیبات است. داده‌های این پژوهش ۳۳۰ ترکیب فعلی پسوندی مستخرج از کتاب‌های آموزش زبان فارسی هستند که با روش توصیفی - تحلیلی بررسی شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد که در زبان فارسی، ترکیبات فعلی پسوندی از طریق ترکیب یک عنصر غیرفعلی (اسم، قید یا صفت) با فعل ساخته می‌شوند که این ترکیب، واحد فعلی مرکب وابسته‌ای را به وجود می‌آورد. این واحدها به‌طور مستقل در واژگان فارسی وجود ندارند و تولیدشان نیز زایا نیست؛ اما در نقش پایه برای فرایندهای واژه‌سازی اشتقاقی؛ مانند «خشک شو» در «خشک‌شویی» عمل می‌کنند. در واقع، طرح‌واره‌های ترکیب و اشتقاق در این کلمات با یکدیگر تلفیق می‌شوند. از منظر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، این تلفیق طرح‌واره‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا زبان‌آموزان معمولاً با دشواری‌هایی متعدد در درک و تولید این نوع ترکیبات روبرو می‌شوند. از یک سو، آن‌ها نمی‌توانند ترکیب عناصر غیرفعلی و فعلی را به‌عنوان یک کل معنایی واحد درک کنند و از سوی دیگر، تنوع معنایی و کاربردی این ترکیبات؛ مانند دلالت بر عمل، شغل یا فاعلیت، موجب سردرگمی آن‌ها می‌شود، اما معرفی هدفمند طرح‌واره‌های تلفیقی ساختی این نوع ترکیبات در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان می‌تواند به یادگیری این کلمات کمک کند. آموزش می‌تواند با تکیه بر معرفی طرح‌واره‌های اصلی و سپس ارائه زیرطرح‌واره‌ها و نمونه‌های متنوع باشد؛ تا به زبان‌آموز کمک کند، هم به شباهت‌های ساختاری و هم به تفاوت‌های معنایی آن‌ها پی ببرد. چنین رویکردی باعث می‌شود، زبان‌آموز بدون نیاز به حفظ استثناهای متعدد، بتواند نظام‌مندتر و آگاهانه‌تر با این بخش از واژگان فارسی مواجه شود.

کلیدواژه‌ها

ترکیبات فعلی پسوندی، طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی واژه‌سازی، ترکیب، اشتقاق، زایایی درونه‌ای، غیرفارسی‌زبانان.

* استناد: ملیحه، فرخنده، ارکان، فائزه. حجازی، محمدجواد. بررسی طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی ترکیبات فعلی پسوندی در آموزش زبان

فارسی به غیرفارسی‌زبانان، سال چهاردهم، شماره اول (پیاپی ۲۹)، بهار و تابستان ۱۴۰۴، ۱۲۹-۱۵۶.

شناسه دیجیتال (DOI): 10.30479/jtpsol.2025.21969.1708

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۲۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ه)

۱. مقدمه

«صرف ساختی»^۱ در بستر دستور ساختی از سوی زبان‌شناسانی همچون بوی^۲ (۲۰۰۷ الف و ب؛ ۲۰۱۰ الف و ب) و گلدبرگ^۳ (۱۹۹۵؛ ۲۰۰۳) توسعه یافت که رویکردی نسبتاً جدید به تحلیل کلمه دارد. تحلیل ساخت صرفی زبان فارسی، از منظر رویکردهای صرفی جدید و آگاهی از میزان کارایی آن‌ها در فارسی، امری ضروری و دارای اهمیت است. در این راستا، مسئله این پژوهش، تحلیل ساخت ترکیبات فعلی پسوندی گردآوری‌شده از کتاب‌های آموزش زبان فارسی جامعه المصطفی‌العالمیه و به بیان دقیق‌تر، بررسی نحوه وقوع فرایندهای واژه‌سازی در ترکیبات فعلی پسوندی فارسی یادشده از منظر رویکرد ساختی و تحلیل طرح‌واره‌های ساختی آن‌هاست؛ با این هدف که مشخص شود، تحلیل ساختی از این نوع ترکیبات تا چه میزان تعمیم دارد و با چالشی کمتر روبرو می‌شود. گفتنی است؛ منظور از ترکیبات فعلی پسوندی، کلمات مرکب فعلی^۴ دارای پسوند هستند که به‌لحاظ پیچیدگی ساختواژی^۵ شامل اسم/ صفت به‌همراه ستاک فعل و معمولاً پسوند می‌شوند که البته گاهی در برخی از این ترکیبات، پسوند اشتقاقی نمود صوری ندارد. منظور از پیچیدگی ساختواژی، میزان غیربسیط‌بودن یک ساخت زبانی است که به تعداد و نوع سازه‌های تشکیل‌دهنده یک کلمه مربوط می‌شود. در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، یادگیری ترکیبات فعلی پسوندی، یکی از چالش‌های مهم است. این ترکیبات، به دلیل ساخت واژگانی پیچیده و تنوع معنایی‌شان، برای فارسی‌آموزان دشوار هستند و معمولاً موجب اشتباه در تولید و درک کلمات مرکب می‌شوند. از این‌رو، بررسی و تحلیل ساخت این ترکیبات از منظر صرف‌ساختی ضروری است. ضرورت این پژوهش از دو جنبه جالب توجه است: اول، تحلیل دقیق ساخت ترکیبات فعلی پسوندی می‌تواند روند یادگیری این واژه‌ها را برای فارسی‌آموزان ساده‌تر کند و باعث شود، آن‌ها بتوانند هم ساخت و هم معنای کلمات مرکب را بهتر درک کنند. دوم؛ شناخت ساختارهای زبانی و طرح‌واره‌های مربوط به این ترکیبات، امکان ارائه شیوه‌های آموزشی نظام‌مند و مبتنی بر الگوهای واژه‌سازی را فراهم می‌کند و به زبان‌آموزان کمک می‌کند، تا کلمات جدید را با تکیه بر این الگوها بسازند و استفاده کنند. در نتیجه، این پژوهش با تحلیل طرح‌واره‌های ساختی ترکیبات فعلی پسوندی، علاوه بر ارتقای یادگیری واژگان پیچیده، به تدوین روش‌های آموزشی کارآمد برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نیز کمک می‌کند.

به طور ویژه، پرسش‌های پژوهش عبارت‌اند از:

۱. چگونه می‌توان طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی واژه‌سازی را در آموزش ترکیبات فعلی پسوندی فارسی برای فارسی‌آموزان غیرایرانی تحلیل کرد؟

¹ Construction Morphology (CM)

² Booij

³ Goldberg

^۴ synthetic compounds

^۵ morphological complexity

۲. چگونه می‌توان تنوع طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی موجود در ترکیبات فعلی پسوندی را با وجود شباهت صوری شان به گونه‌ای آموزش داد که برای فارسی‌آموزان خارجی قابل درک و تبیین باشد؟ در این پژوهش، فرض می‌شود، آموزش ترکیبات فعلی پسوندی بر اساس طرح‌واره‌های ساختی، فهم رابطه میان صورت و معنا را برای فارسی‌آموزان غیرایرانی آسان‌تر می‌کند و همچنین، معرفی و تبیین طرح‌واره‌های ساختی در این ترکیبات به فارسی‌آموزان کمک می‌کند؛ تا ضمن شناخت شباهت‌های صوری، بتوانند معانی متفاوت آن‌ها را نیز درک کنند و به کار برند.

این پژوهش، از این نظر اهمیت و ضرورت دارد که مشخص شود، رویکرد ساختی چگونه می‌تواند انواع ترکیبات فعلی پسوندی فارسی را با وجود تنوع، به‌ویژه در معانی این ساخت‌های ترکیبی، به کمک طرح‌واره‌های ساختی عام، تحلیل و توجیه کند؛ به‌ویژه داده‌ها از مجموعه کتاب‌های آموزشی مخصوص غیرفارسی‌زبانان گردآوری شده است که اهداف خاص آموزشی دارند و باید دید، چگونه می‌توان انواع ترکیبات فعلی پسوندی فارسی را برای مخاطبان این کتاب‌ها بر اساس معیارهای صرف ساختی تحلیل و دسته‌بندی کرد؛ به طوری که در آموزش، هم با الگوهای عام این نوع ساخت‌ها آشنا شوند و هم بتوانند تفاوت‌ها و ویژگی‌های خاص آن‌ها را درک کنند.

آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در جامعة المصطفی سابقه‌ای طولانی دارد و هرساله زبان‌آموزان بسیاری از کشورهای مختلف برای فراگیری زبان فارسی، وارد این مرکز می‌شوند. یکی از چالش‌های اساسی در آموزش فارسی به این گروه از زبان‌آموزان، آموزش ترکیبات فعلی است که به‌دلیل پیچیدگی‌های صوری و معنایی، یادگیری آن‌ها برای فارسی‌آموزان دشوار است. از این‌رو، بررسی و تحلیل این ترکیبات در چارچوب مدل‌های نوین صرفی به‌ویژه «صرف ساختی»، می‌تواند به ارائه رویکردی علمی و کارآمد در آموزش کمک کند. این رویکرد امکان آن را فراهم می‌آورد که ترکیبات فعلی موجود در کتاب‌های آموزش زبان فارسی جامعة المصطفی، نه فقط از منظر صوری و معنایی تبیین شوند؛ بلکه به‌صورت آموزشی و نظام‌مند نیز به فارسی‌آموزان ارائه شوند؛ به این ترتیب، زبان‌آموزان می‌توانند ضمن شناخت ساخت صرفی و معنایی ترکیبات، الگوهای ذهنی لازم برای درک و تولید ترکیبات فعلی جدید را نیز کسب کنند. چنین رویکردی به معلمان فارسی یاری می‌دهد، تا آموزش خود را از سطح «حفظ و تکرار» فراتر و بر پایه الگوهای زبانی و معنادار پیش ببرند.

۲. چارچوب نظری

در «صرف ساختی» به عنوان یکی از رویکردهای صرفی متأخر در تحلیل واژه، مفهوم ساخت، نقش محوری دارد و تحلیل صرفی در چارچوب الگوهای عام صورت می‌گیرد. در این دیدگاه، هر واژه یک نشانه زبانی و حاصل پیوند صورت و معناست که به‌طور یکپارچه در قالب «ساخت» در نظر گرفته می‌شود. به این ترتیب، میان صورت و معنای هر واژه، رابطه‌ای نظام‌مند برقرار است.

۱.۲. مفهوم ساخت / طرح‌واره ساختی

در صرف ساختی، «ساخت» مفهومی بنیادی در تحلیل واژه است. ساخت یا طرح‌واره‌های ساختی در مطالعه واژه و فرایندهای صرفی زبان، قالب‌هایی عام به‌شمار می‌آیند که رابطه نظام‌مند میان صورت و معنا را در سطح واژه و واحدهای بزرگ‌تر نشان می‌دهند. آنچه در رویکردهای سنتی «قاعده» نامیده می‌شود، در صرف ساختی به‌صورت «طرح‌واره‌های عام» مطرح است. الگوهایی با سطح بالای انتزاع که از تعمیم شباهت‌های میان چندین ساخت منفرد، در ذهن زبان‌آموز شکل می‌گیرند (Booij, 2007b: 18) در ذیل این طرح‌واره‌های کلی، زیرطرح‌واره‌هایی قرار می‌گیرند که ویژگی‌های معنایی خاص را بازنمایی می‌کنند. از منظر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، اهمیت این طرح‌واره‌ها در آن است که زبان‌آموزان از طریق یادگیری آن‌ها می‌توانند روابط جانمایی میان واژه‌ها را بشناسند و نیز درک کنند که چگونه واژه‌های غیربسیط ساخته می‌شوند. این آگاهی موجب می‌شود، زبان‌آموز علاوه بر شناخت رابطه منظم میان صورت و معنای واژه‌ها، توانایی بازتولید آن‌ها را نیز به‌دست آورد. در واقع، دانش طرح‌واره‌ای زبان‌آموز، همان دانش واژگانی او است که به‌صورت شبکه‌ای پیچیده از واژه‌ها و ترکیبات، در ذهن سازمان یافته است (Booij, 2007a: 34; 2009: 201-216). این شبکه ذهنی نه فقط در فهم نظام صرفی زبان فارسی کارآمد است؛ بلکه در آموزش و یادگیری واژه‌ها و ترکیبات جدید نیز نقشی مؤثر ایفا می‌کند.

۲.۲. واژگان سلسله‌مراتبی

یکی از مفاهیم بنیادی در صرف ساختی، مفهوم واژگان سلسله‌مراتبی است که مبنای تحلیل دستوری واحدهای زبانی به‌شمار می‌رود. واژگان سلسله‌مراتبی از چندین سطح طرح‌واره‌های واژه‌سازی تشکیل می‌شود؛ به‌گونه‌ای که هرچه از سطوح بالاتر به سطوح پایین‌تر حرکت کنیم، میزان انتزاع و تعمیم کاهش می‌یابد و در پایین‌ترین سطح، مصادیق واقعی طرح‌واره‌ها؛ یعنی واژه‌های موجود در زبان قرار می‌گیرند. در واقع، طرح‌واره‌ها در سطح بالاتر الگوهایی کلی هستند و در سطوح پایین‌تر، به تدریج مشخص‌تر می‌شوند و در نهایت، در قالب واژه‌های واقعی تجلی می‌یابند (بهرامی خورشید، ۱۳۹۸). به این ترتیب، «درجه طرح‌وارگی» رابطه میان یک طرح‌واره و نمونه‌های آن است: طرح‌واره ساختاری کلی و کم‌جزئیات دارد؛ در حالی که نمونه‌های آن درجات بالاتری از مشخص‌بودگی را نشان می‌دهند (Kerevičiene, 2009: 22). در صرف ساختی، سازمان‌دهی واژگان سلسله‌مراتبی به‌صورت شبکه‌ای در ذهن کاربر زبانی انجام می‌شود. این شبکه مجموعه‌ای از روابط نظام‌مند میان واژه‌ها و ترکیبات زبانی را نشان می‌دهد. فرایندهای واژه‌سازی نیز در قالب طرح‌واره‌ها یا الگوها سازمان می‌یابند و امکان تولید واژه‌های جدید را فراهم می‌کنند. افزون بر این، طرح‌واره‌ها می‌توانند در تعامل با یکدیگر قرار گیرند و به شکل الگوهای آمیخته عمل کنند؛ به‌گونه‌ای که چند نوع فرایند واژه‌سازی، در یک مرحله به‌طور هم‌زمان رخ دهند (Booij, 2010a: 1-13). از منظر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، آشنایی زبان‌آموزان با مفهوم «واژگان سلسله‌مراتبی» اهمیت ویژه‌ای دارد. این آگاهی سبب می‌شود؛ تا آنان بفهمند واژه‌های فارسی نه به‌صورت تصادفی، بلکه بر اساس یک شبکه منظم از طرح‌واره‌ها شکل

می‌گیرند. در نتیجه، زبان‌آموز می‌تواند ضمن درک روابط میان صورت و معنا در سطوح مختلف، واژه‌ها و ترکیبات جدید را نیز بازشناسی و تولید کند. این امر به‌ویژه در آموزش فارسی در محیط‌های بین‌المللی؛ مانند جامعه المصطفی می‌تواند موجب ارتقای توانایی تحلیل و خلاقیت واژگانی فارسی‌آموزان شود.

۳.۲. وراثت پیش‌فرض

بر اساس دیدگاه بوی (۲۰۰۹)، طرح‌واره‌ها و الگوهای عام در بالاترین سطح واژگان سلسله‌مراتبی قرار دارند و نقش نظارت بر زیرطرح‌واره‌های سطوح پایین‌تر را ایفا می‌کنند. این ساز و کار موجب می‌شود، ویژگی‌های کلی سطوح بالاتر به‌طور پیش‌فرض به سطوح پایین‌تر منتقل شوند. در عین حال، نمونه‌های خاص و غیرقابل‌پیش‌بینی نیز تحت سیطره این طرح‌واره‌ها قرار دارند؛ هرچند ممکن است همه ویژگی‌های طرح‌واره‌های بالاتر را به ارث نبرند. این پدیده، «وراثت پیش‌فرض» نامیده می‌شود؛ ساز و کاری که به کمک آن، هم اشتراک‌های کلی میان ساخت‌ها حفظ می‌شوند و هم تمایزهای ویژه توجیه‌پذیر می‌شوند (Booij, 2009: 201-218; 2010b: 27-30). در سلسله‌مراتب میانی واژگان نیز زیرطرح‌واره‌هایی وجود دارند که با وجود وابستگی به طرح‌واره اصلی، به بی‌قاعدگی‌ها و موارد خاص اختصاص می‌یابند (Booij, 2010b: 84). در این چارچوب، مفهوم «انگیختگی» مطرح می‌شود. انگیختگی بیانگر آن است که رابطه میان صورت و معنا در واژه‌های پیچیده کاملاً دل‌بخوایی نیست؛ بلکه درجاتی از پیش‌بینی‌پذیری وجود دارد (Booij, 2013; 2017). هرچه واژه با طرح‌واره ناظر انطباق بیشتری داشته باشد، درجه انگیختگی بالاتر است و هرچه تفاوت‌ها بیشتر باشد، درجه انگیختگی کاهش می‌یابد. از دیدگاه آموزشی، این ویژگی‌ها اهمیت بسیاری در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دارند. آشنایی فارسی‌آموزان با ساز و کار «وراثت پیش‌فرض» به آن‌ها کمک می‌کند؛ تا روابط مشترک میان گروهی از واژه‌ها را تشخیص دهند و در عین حال، بتوانند استثناها و موارد خاص را نیز توجیه کنند. همچنین، درک «درجات انگیختگی» موجب می‌شود، تا زبان‌آموزان بفهمند؛ چرا برخی از واژه‌های غیربسیط دقیقاً بر اساس الگو ساخته نمی‌شوند، اما همچنان به آن الگو وابسته هستند. لانگاکر^۱ (۲۰۰۸) معیارهایی همچون میزان پیچیدگی، میزان مشخص‌بودگی و میزان قراردادی‌بودن را برای تعیین گرایش یک ساخت به بُعد نحوی یا واژگانی مطرح می‌کند. بر این اساس، بوی و آدرینگ^۲ (۲۰۰۷: ۲۹۹) نیز تأکید می‌کنند، ساخت‌های صرفی و نحوی در هم تنیده‌اند و مرز قطعی میان واژگان و نحو وجود ندارد. این دیدگاه، از منظر آموزش زبان، بر ضرورت آموزش زبان فارسی به‌صورت یک شبکه پیوسته از ساخت‌ها دلالت می‌کند؛ نه مجموعه‌ای از قواعد جدا از هم. چنین نگرشی می‌تواند به یادگیری یکپارچه و عمیق‌تر فارسی‌آموزان منجر شود.

^۱ Langacker

^۲ Audring

۴.۲. زایایی درونه‌ای در الگوهای واژه‌سازی

بوی (۲۰۰۷ الف) در تبیین فرایند ساخت کلمات مرکب فعلی، به پدیده‌ای اشاره می‌کند که آن را «زایایی درونه‌ای» می‌نامد. بر اساس این دیدگاه، زایایی یک الگوی واژه‌سازی گاه وابسته به این است که در درون الگوی دیگری جای گیرد و از تلفیق آن دو، الگویی تازه و زایا شکل بگیرد؛ به این ترتیب، حتی اگر یکی از عناصر تشکیل‌دهنده به‌تنهایی زایا نباشد، در ترکیب با الگوی دیگر می‌تواند ساختی مؤلّد ایجاد کند (Booij, 2010b: 50). این ویژگی در رویکرد ساختی به‌ویژه در تحلیل «ترکیبات فعلی پسوندی» اهمیت می‌یابد. در این چارچوب، کلمات مرکب فعلی در فارسی را می‌توان مشتقات صرفی دانست که بر پایه یک ساخت مرکب اسم-فعل شکل گرفته‌اند و سپس با الحاق پسوند به آن‌ها، ساختاری جدید پدید آمده است؛ به این ترتیب، فرایند واژه‌سازی در قالبی تلفیقی قابل تحلیل است که هم‌زمان از دو منبع ترکیب (اسم - فعل) و اشتقاق (پسوندی) بهره می‌برد. از دیدگاه آموزشی، این تبیین برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان اهمیت دارد؛ زیرا بسیاری از زبان‌آموزان در درک و تولید «افعال مرکب» و به‌ویژه ترکیبات پسوندی دچار خطا می‌شوند. ارائه الگوهای تلفیقی و نشان دادن سلسله‌مراتب ساختی آن‌ها می‌تواند به زبان‌آموزان کمک کند؛ تا با نظم درونی این ساخت‌ها آشنا شوند، به‌جای آن‌ها را به‌صورت موارد استثنایی و پراکنده بیاموزند. در واقع، توجه به «زایایی درونه‌ای» می‌تواند رویکردی آموزشی فراهم آورد که در آن زبان‌آموز، فرایندهای هم‌زمان واژه‌سازی را درک کند و از این رهگذر، توانایی بیشتری در ساخت و درک ترکیبات فعلی در زبان فارسی به‌دست آورد.

۵.۲. ترکیبات فعلی پسوندی

یکی از زایاترین شیوه‌های واژه‌سازی در زبان‌ها «ترکیب» است. واژه‌های مرکب لزوماً بر اساس ترکیبات موجود ساخته نمی‌شوند؛ بلکه کاربران زبان قادر هستند، طرح‌واره‌های ترکیبی را در سطوحی مختلف از انتزاع کشف کنند و به‌کار گیرند (Booij, 2007b: 75). در زبان فارسی نیز یکی از مهم‌ترین ساخت‌های ترکیبی «کلمات مرکب فعلی» یا همان «ترکیبات فعلی پسوندی» است که تنوع ساختی چشمگیری دارند. شکل‌گیری این ترکیبات بر پایه یک فعل مرکب و با توجه به نقش معنایی فعل، از نظر تعداد و نوع موضوع و انتخاب وند مناسب در فرایند اشتقاق انجام می‌شود. این نوع ترکیبات، به‌دلیل برخورداری از ساخت غیربسیط و درجه‌ای متفاوت از طرح‌وارگی، از نظر یادگیری برای فارسی‌آموزان غیرایرانی چالش‌برانگیز هستند. علاوه بر این، در سطح معنا نیز درجاتی از ترکیب‌پذیری یا ترکیب‌ناپذیری مشاهده می‌شود که می‌تواند موجب خطاهای فراوان در درک و تولید زبان شود. از این منظر، تحلیل ساختی ترکیبات فعلی پسوندی، نه فقط برای تبیین فرایند واژه‌سازی در زبان فارسی اهمیت دارد، بلکه در حوزه آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان نیز کاربردی است. با ارائه طرح‌واره‌های ترکیب و نشان دادن تنوع آن‌ها می‌توان به زبان‌آموزان کمک کرد؛ تا این ساخت‌ها را به‌صورت نظام‌مند یاد بگیرند و به‌جای حفظ پراکنده، درکی عمیق‌تر از روابط صورت و معنا در افعال مرکب فارسی به‌دست آورند.

۳. پیشینه پژوهش

در این بخش، برخی از پژوهش‌های پیشین زبان‌شناسان ایرانی و غیرایرانی درباره فرایند ترکیب و کلمات مرکب در چارچوب مبانی صرف ساختی را معرفی می‌کنیم؛ البته بحث درباره طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی در ترکیبات فعلی، به‌طور مستقیم بر اساس رویکرد ساختی در پژوهش‌های پیشین در مطالعات صرفی زبان فارسی چندان مطرح نشده است و از این رو، در این زمینه محدودیت وجود داشت؛ اما پژوهش‌هایی در زمینه فرایند ترکیب و کلمات مرکب فارسی در چارچوب صرف ساختی انجام شده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

محمد ابراهیمی جهرمی و فرقانی فرد (۱۳۸۹) در پژوهشی فعل‌های مرکب فارسی گفتاری معیار را به لحاظ تعداد موضوع‌های آن، به دو دسته یک‌موضوعی و چندموضوعی تقسیم کرده‌اند و باور دارند، برای آموزش فعل مرکب به غیرفارسی‌زبانان بهتر است، در سطح مبتدی از فعل‌های مرکب یک‌موضوعی و در سطوح بالاتر از فعل‌های مرکب با موضوع‌های بیشتر استفاده کرد. به‌علاوه، استفاده از متن‌های گفتاری که به‌صورت طبیعی و به‌منظور ایجاد ارتباط تهیه شده‌اند، مناسب‌تر به نظر می‌رسد.

ایمانی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی طرح‌واره‌های ساختی مربوط به واژه‌های مرکب ساخته‌شده توسط ستاک حال فعل «ساز» در فارسی را در چارچوب نظریه صرف ساختی در ۱۵۰ واژه مرکب بررسی کرده‌اند. آن‌ها یک طرح‌واره کلی ساختی را با ۵ زیرطرح‌واره برای این کلمات در نظر گرفتند. در اینجا، طرح‌واره گسترده بیانگر ساختی است که توسط آن یک اسم (عنصر ماقبل فعل) با عنصر فعلی (ستاک حال فعل «ساز») ترکیب می‌شود و صفتی می‌سازد که دلالت بر فاعل یک فعل دارد؛ یعنی عامل ساختن یک شیء.

همچنین، در این خصوص حسن‌پوران و علیزاده (۱۴۰۲) در بررسی واژه‌های مرکب پایان‌یافته به ستاک «نگار» در چارچوب صرف ساختی دریافته‌اند، در پایین‌ترین سطح شبکه طرح‌واره‌ای واژگان مرکب پایان‌یافته به ستاک «نگار»، یازده زیرطرح‌واره متفاوت قرار دارند که هفت مورد از آن‌ها پایه اسمی و چهار مورد، پایه صفتی دارند. همچنین، آن‌ها نتیجه گرفته‌اند؛ چندمعنایی واژگان مرکب پایان‌یافته به ستاک «نگار» در سطح همین طرح‌واره‌های ساختی که کم‌وبیش انتزاعی هستند، قابل تبیین است.

رضوی و الهیاری (۱۴۰۳) در پژوهشی انضمام اسم و ساخت گروه‌های نحوی در واژه‌سازی زبان علم را بررسی کرده‌اند. در این پژوهش، ۵۰۰ واژه از دفتر اول فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب و ۵۰۰ واژه از دفتر شانزدهم، به‌طور تصادفی انتخاب شده‌اند. بررسی‌های انجام‌شده نشان داده است؛ تعریف نام‌های مرکب انضمامی در دفتر واژه‌های مصوب فرهنگستان، مؤید وجود زیرساختی نحوی در این نام‌هاست. از سوی دیگر، از دست دادن نشانه‌های نحوی در برخی از گروه‌های نحوی نیز بیانگر واژگانی‌شدگی آن‌هاست. تنوع طرح‌واره‌های ساختی در فرایند انضمام اسم، بیشتر از گروه‌های نحوی و در مقابل، زایایی گروه‌های نحوی از زایایی نام‌های مرکب انضمامی بیشتر است.

ارکان و صفری^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی درباره اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز فارسی بر اساس صرف ساختی دریافته‌اند؛ این نوع رویکرد در رابطه با اسامی بالا به تحلیلی تعمیم‌یافته‌تر در فرایند تشکیل اسم مرکب فارسی منجر می‌شود؛ به طوری که هر دو نوع اسم مرکب را می‌توان به یک شیوه تحلیل و تبیین کرد. همچنین، به این نکته اشاره می‌کنند که جایگاه هسته در اسامی مرکب درون‌مرکز، از یک قاعده راست‌هسته یا چپ‌هسته تبعیت نمی‌کند و باور دارند، بحث درباره هسته در اسامی مرکب فارسی، پیچیده‌تر از آن است که با یک قاعده پارامتری عام توجیه شود.

طبق پژوهش عظیم‌دخت و همکاران (۱۳۹۷)، در شکل‌گیری تنوعات معنایی کلمات غیربسیط، علاوه بر مکانیسم بسط استعاری، عواملی دیگر مانند حذف می‌توانند دخیل باشند. برای نمونه؛ در شکل‌گیری دو مفهوم عامل و ابزار در کلمات مرکب فعلی که به ستاک حال «یاب» ختم شده‌اند، فرایند حذف موصول دخالت دارد؛ به طوری که در کلمات «بازاریاب» و «گنج‌یاب»، حذف موصوف‌های شخص از عبارت «شخص بازاریاب» و دستگاه از عبارت «دستگاه گنج‌یاب»، به شکل‌گیری طرح‌واره‌هایی به معنای «شخص انجام‌دهنده عمل یافتن در ارتباط با مفهوم جزء اول» و نیز «شیء انجام‌دهنده عمل یافتن در ارتباط با مفهوم جزء اول» این کلمات منجر می‌شود و کلمات مرکب فعلی جدید از این ستاک فعلی، تحت تأثیر این طرح‌واره‌ها در زبان فارسی تولید می‌شوند.

از دیگر پژوهش‌های صرفی زبان فارسی در چارچوب صرف ساختی، می‌توان به مطالعه رفیعی و ترابی (۱۳۹۳) اشاره کرد که وراثت و انگیختگی رابطه صورت و معنا در واژگان و نمونه‌هایی از واژه‌سازی زبان فارسی بر مبنای رویکرد صرف ساختی را بررسی کرده‌اند و با تمرکز بر شیوه تعبیر مفهوم وراثت در این رویکرد، تحت عنوان انگیختگی، در صدد تشریح نقش الگوهای^۲ واژه‌سازی در تولید و درک کلمات غیربسیط برمی‌آیند که لزوماً در تمامی ویژگی‌های صوری و معنایی با الگوی مربوط به خود مطابقت ندارند. اگر تعدادی زیاد واژه پیچیده مشابه در واژگان وجود داشته باشند که ویژگی‌های آن‌ها با الگوی طرح‌واره‌ای‌شان مطابقت کامل نداشته باشند، در صورت برخورداری این واژه‌ها از بسامد و زایایی کافی، ممکن است گویشوران برای آن‌ها انشعابی زیرطرح‌واره‌ای در واژگان خود تشکیل دهند که در آن، زیرطرح‌واره تعدادی ویژگی خاص، جایگزین ویژگی‌های پیش‌فرض طرح‌واره عمومی شده باشد.

در پژوهشی دیگر، فرخنده و همکاران (در نوبت انتشار) طرح‌واره‌های ساختی گزاره‌های فعلی مرکب فارسی بر مبنای نظریه صرف ساختی را بررسی کرده‌اند. هدف این پژوهش، شناسایی و سازمان‌بندی طرح‌واره‌های ساختی گزاره‌های فعلی مرکب فارسی؛ شامل افعال مرکب و گروه‌های فعلی (۱۰۳۶ مورد) برگرفته از کتاب‌های آموزش زبان فارسی بود. این پژوهش، با روش توصیفی - تحلیلی انجام شد و داده‌ها با توجه به معیارهای رویکرد ساختی بررسی شدند. یافته‌ها نشان داد؛ تحلیل انواع گزاره‌های فعلی مرکب به کمک طرح‌واره‌های ساختی سبب می‌شود؛ تا شباهت صوری و عدم تمایز قطعی میان دسته‌بندی‌های ساخت‌های فعلی مرکب در واژگان سلسله‌مراتبی با شفافیت بیشتری

^۱ Arkan & Safari

^۲ patterns

نسبت به دسته‌بندی‌های قدیمی‌تر بازنمایی شود و پیوستگی ساختی میان آن‌ها در قالب شبکه‌ی واژگانی فعلی، صریح‌تر به نمایش درآید. در مجموع، در این پیوستار، سه زیرطرح‌واره برای گروه فعلی، دو زیرطرح‌واره برای افعال مرکب و یک زیرطرح‌واره برای افعال انضمامی به‌دست آمد. همچنین، تحلیل همه‌ی انواع گزاره‌های فعلی مرکب فارسی به کمک وراثت پیش‌فرض و میزان انگیختگی در رابطه‌ی بُعد صوری و بُعد معنایی آن‌ها انجام شد؛ چه ویژگی‌ها و اطلاعات سطح بالاتر در ساخت‌های سطوح پایین‌تر به ارث روند، همانند افعال مرکب انضمامی. چه این اطلاعات کمتر حفظ شود یا به ارث نرود، همانند افعال مرکبی که معنای استعاری دارند. حاصل آن‌که مشخص شد؛ در این گزاره‌ها، بُعد معنایی مستقل از بُعد صوری عمل می‌کند و از این‌رو، عدم تقارن این دو مشکل‌ساز نیست؛ زیرا با یکدیگر در تناظر هستند. در نتیجه، با توجه به این رابطه، می‌توان تحلیلی مقرون‌به‌صرفه ارائه داد که در عین تنوع، همه را تحت تسلط طرح‌واره‌ی ساختی عام و زیرطرح‌واره‌ها توجیه می‌کند و دیگر نیازی به راه‌حل‌های استثنا برای موارد خاص نیست.

در پژوهش‌های صرفی غیرایرانی با رویکرد ساختی که به‌طور مستقیم، الگوی واژه‌سازی ترکیب و الگوهای تلفیقی ترکیبات فعلی را بررسی کرده‌اند، می‌توان به بوی و آدرینگ (۲۰۱۸) اشاره کرد که طرح‌واره‌های تلفیقی ترکیب و اشتقاق را در شکل‌گیری این نوع ترکیبات معرفی کرده‌اند و معتقد هستند؛ ممکن است درجه‌ی زایایی طرح‌واره‌های ساختاری/ صرفی درون ساخت‌های نحوی خاصی افزایش یابد که به آن زایایی درونه‌ای می‌گویند. از این‌رو، این طرح‌واره‌ها در خلاقیت و انعطاف‌پذیری نظام زبان سهیم هستند. علاوه بر این، طبق نظر آن‌ها، ساخت‌های صرفی به‌عنوان طرح‌واره‌هایی صورت‌بندی می‌شوند که ویژگی‌های صوری و معنایی را به کلمات غیربسیط تخصیص می‌دهند. همچنین، باور دارند، معنای یک ساخت صرفی بر معنای واژگانی کلمه‌ی موجود در آن سبقت می‌جوید. در واقع، آن‌ها ساخت‌ها را به‌عنوان طرح‌واره‌هایی بازنمایی می‌کنند که ویژگی‌های معنایی و صوری برون‌داده‌های فرایندهای واژه‌سازی را تعیین می‌کنند و باور دارند، چنین طرح‌واره‌هایی ویژگی‌های برون‌داده‌ها را بر عناصر تشکیل‌دهنده‌ی آن‌ها تحمیل می‌کنند.

در این راستا، بوی (۲۰۱۷) کلمه‌ی غیربسیط را نمونه‌ای از یک طرح‌واره‌ی واژه‌سازی می‌داند که کلمه‌ی غیربسیط را برمی‌انگیزاند. این نوع انگیختگی از طریق عملیات صوری تلفیق^۱ برقرار می‌شود؛ به این صورت که کلمه‌ی غیربسیط از تلفیق پایه‌ی واژگانی با یک طرح‌واره‌ی واژه‌سازی خلق می‌شود و همین رابطه‌ی تلفیقی میان یک کلمه‌ی غیربسیط و پایه‌اش نیز وجود دارد؛ به‌طوری که بخشی از ویژگی‌های معنایی را از پایه‌اش به ارث می‌برد. در واقع، به‌طور پیش‌فرض، اطلاعات و ویژگی‌های دستوری، از طرح‌واره‌های بالاتر به ارث می‌رسند. به باور بوی (۲۰۱۵)، این اطلاعات دستوری پیش‌فرض حشو هستند؛ زیرا کلمات این اطلاعات را از طرح‌واره‌ی عام مسلط بر خود به ارث می‌برند.

آدرینگ و بوی (۲۰۰۷) هم در پژوهشی دیگر، کلمات غیربسیط و گروه‌ها در زبان هلندی را بررسی کرده‌اند و دو مورد جواز ساختی^۲ معرفی می‌کنند و معتقد هستند؛ واژه‌هایی که دارای یک معنای خاص هستند، مجوز خود را یا

^۱ unification

^۲ constructional licensing

از پیکربندی‌های^۱ ساختواژی یا از پیکربندی‌های نحوی خاص می‌گیرند. علاوه بر این، آن‌ها معتقد هستند؛ آنچه برای فراهم کردن یک تبیین درست و مناسب از حقایق زبان هلندی در این خصوص ضروری است، مفهوم اصطلاح ساختی^۲ با سطوح مختلف انتزاع است که در آن می‌توان به ویژگی‌های ساختواژی واژه‌هایی ارجاع داد که در این اصطلاحات ساختی استفاده می‌شوند.

گفتنی است، نوآوری این پژوهش، نسبت به پژوهش‌های بالا این است که در پژوهش‌های مربوط به ترکیبات فعلی فارسی، بیشتر بر روی بُعد معنایی ساخت تمرکز شده است؛ اما پژوهش حاضر هم بر بُعد صوری ساخت که حاوی اطلاعات صرفی و نحوی ساخت ترکیبات فعلی پسوندی است و به‌ویژه نحوه تلفیق فرایندهای واژه‌سازی دخیل در این کلمات، در قالب طرح‌واره‌های ساختی متمرکز است و هم در سمت دیگر ساخت، بر بُعد معنایی توجه دارد که در این بُعد نیز تنوعات معنایی میان این کلمات مشاهده می‌شوند. در واقع، تبیین صوری از فرایندهای ترکیب و اشتقاق و هم‌زمانی آن‌ها در زایش ترکیبات فعلی پسوندی گردآوری شده، همراه با تنوعات معنایی بررسی می‌شود.

۴. روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، داده‌ها انواعی از ترکیبات فعلی پسوندی فارسی هستند که با روشی توصیفی - تحلیلی و به کمک ابزار نظری طرح‌واره ساختی داده‌ها تحلیل می‌شوند و شیوه شکل‌گیری آن‌ها با درونه‌گیری یک الگوی واژه‌سازی درون ساختی دیگر با توجه به تنوع طرح‌واره‌های موجود در داده‌ها بررسی می‌شود. گفتنی است؛ داده‌های پژوهش شامل ۳۳۰ ترکیب فعلی پسوندی برگرفته از کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان هستند که از مجموعه دوازده‌جلدی کتاب‌های آموزش زبان فارسی جامعه المصطفی العالمیه در سه سطح مقدماتی، متوسط و پیشرفته استخراج شده‌اند. در سطح مقدماتی ۳۵، در سطح میانی ۹۴ و در سطح پیشرفته، ۲۰۱ نمونه از این ترکیبات وجود داشتند که بررسی شدند.

۵. تحلیل داده‌ها

ترکیبات فعلی تحت بررسی در این پژوهش، به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند که بر اساس پیچیدگی ساخت‌واژی، ترکیبات شامل اسم و فعل، با نمود صوری پسوند اشتقاقی و ترکیبات شامل اسم و فعل بدون نمود صوری پسوند اشتقاقی و تنوع معنایی‌شان بررسی و تحلیل می‌شوند:

۵.۱. ترکیبات فعلی پسوندی

در این قسمت، نمونه‌ای از ترکیبات فعلی را تحلیل می‌کنیم که در آن‌ها پسوند اشتقاقی نمود صوری دارد:

¹ configuration

² constructional idioms

۵. ۱. ۱. ترکیبات فعلی با پسوند - ی

نمونه‌هایی از ترکیبات فعلی با پسوند - ی عبارتند از:

الف) داروسازی، دست‌فروشی، خشک‌شویی، خوش‌گذرانی، بهانه‌گیری

کلمات این گروه به‌لحاظ پیچیدگی ساختار یا ساختار درونی‌شان از اسم/ قید به‌همراه ستاک حال فعل و سپس پسوند اشتقاقی - ی تشکیل شده‌اند که طبق نظر کلباسی (۱۳۸۰: ۱۱۶-۱۱۷)، این پسوند با معنای مصدری/ عمل کاربرد فراوان دارد؛ اما بر معنای شغل، ابزار، مکان و ... نیز دلالت می‌کند.

در تحلیل نمونه‌های ترکیبات فعلی بالا، معمولاً به دو شیوه در رویکردهای صرفی زایشی اشاره می‌شود. شیوه اول بر اساس ترکیب یک اسم با مشتق فعلی است؛ مانند «دارو» و «سازی» در کلمه «داروسازی». در این شیوه، ابتدا فعل با یک وند به اسم مشتق از فعل (مشتق فعلی) تبدیل می‌شود؛ همانند «سازی» که سپس با اسم «دارو» ترکیب می‌شود و کل ترکیب، ساختار اسم + اسم [N N] را دارد. در فارسی، سازه اسمی اول وابسته است؛ ولی اسم مشتق از فعل به‌عنوان هسته در نظر گرفته می‌شود. شیوه دوم، بر اساس الگوی ترکیب - اشتقاق است؛ یعنی ابتدا ترکیب اسم و فعل رخ می‌دهد و حاصل آن، یک ترکیب فعلی [داروساز] vcomp است که سپس یک وند اشتقاقی به این واحد مرکب می‌پیوندد. به عبارتی، این کلمه، یک مرکب - مشتق با ساختار [[VN]vcomp -af] محسوب می‌شود که پایه آن به اصطلاح «ستاک فعلی مرکب وابسته»^۲ در تحلیل‌های صرفی با رویکرد واژه‌بنیاد است که البته این نوع ستاک را فرایند زایایی نساخته است و فعل مرکب موجود نیز به‌شمار نمی‌رود. این شیوه را لیبر^۳ (۱۹۸۳) و بوی (۱۹۸۸) در تحلیل ترکیبات فعلی مطرح کردند. در این شیوه، لازمه‌های نحوی و معنایی فعل برآورده شده‌اند که همراه با موضوع درونی خود، یک ستاک فعلی مرکب را می‌سازد و سازه اسمی اول، نقش موضوع درونی فعل را درون این ستاک ایفا می‌کند؛ اما در شیوه اول، این رابطه بین دو اسم بر اساس نحوه شکل‌گیری‌شان برقرار نمی‌شود. همچنین، واحدی لنگرودی^۴ (۲۰۰۵) وقوع شماری از فرایندهای اشتقاق پسوندی را منوط به حضور این ستاکب فعلی مرکب وابسته در پایه این فرایندها می‌داند.

از منظر صرف ساختی که هم‌راستا با رویکرد واژه‌بنیاد است، این ستاک فعلی مرکب وابسته، خود یک ساخت میانی است که در واژگان سلسله‌مراتبی کلمات مرکب فارسی، یک طرح‌واره میانی را ایجاد می‌کند که وجود آن در برخی از زیایاترین فرایندهای اشتقاقی فارسی ضروری است. بوی (۲۰۰۷) الف) به این نکته اشاره می‌کند که ساخت‌هایی غیربسیط و غیرموجود؛ اما ممکن در تعامل دو یا چند الگوی واژه‌سازی وجود دارند که اگرچه متعلق به طبقه کلمات موجود زبان نیستند، یک سطح میانی را در تشکیل کلمات پیچیده‌تر ایجاد می‌کنند که بخشی از طرح‌واره واژه‌سازی

^۱ deverbal noun

^۲ bound compound verb stem

^۳ Lieber

^۴ Vahedi Langrudi

اصلی محسوب می‌شود. در واقع، این نوع ستاک با ترکیب اسم - فعل به‌عنوان پایه فرایند اشتقاقی محسوب می‌شود که پسوند به آن ملحق می‌شود. این ساخت که به‌صراحت بیان می‌کند؛ از نظر معنایی اسم و فعل به هم متعلق هستند، به شیوه تحلیلی دوم شباهت دارد؛ اما با این چالش روبرو نیست که ترکیب اسم - فعل $[NV]_{vcomp}$ به‌عنوان یک فعل مرکب در زبان فارسی وجود ندارد؛ بلکه دو الگوی ترکیب (۱) و الگوی اشتقاقی (۲) با هم تحقق می‌یابند؛ به این شیوه که الگوی $[NV]_{vcomp}$ درون الگوی واژه‌سازی اشتقاقی (۲) درونه‌گیری می‌کند؛ تا زایا شود. در نهایت، الگوی تلفیقی (۳) با هم‌زمانی این دو فرایند واژه‌سازی تحقق می‌یابد. در این چارچوب، در ساخت کلمه «داروسازی»، ترکیب اسم و فعل «دارو + ساز» در الگوی واژه‌سازی یا طرح‌واره اشتقاقی -ی مصدری به‌عنوان پایه کلمه «داروسازی» نقش ایفا می‌کند که وقوع ترکیب هم‌زمان با اشتقاق با -ی است که با تلفیق این دو الگوی واژه‌سازی تحقق می‌یابد. هم‌زمانی این دو الگو نظام‌مند است؛ به این معنا که با فرض وجود الگوی واژه‌سازی (۳) و با جایگزینی ستاک‌های فعلی مرکب وابسته که در آن‌ها ساختار موضوعی فعل برآورده می‌شود، و با درونه‌گیری این ترکیب در الگوی اشتقاق با -ی، می‌توان خلق ترکیبات فعلی با مفهوم مصدری، شغل و ... را پیش‌بینی کرد؛ به‌طوری که هر کلمه غیربسیطی با این ساخت ساختاروازی با یک واحد معنایی کلی؛ یعنی مفاهیم یادشده، رابطه نظام‌مند دارد. تبیین صوری از فرایندهای ترکیب و اشتقاق و هم‌زمانی آن‌ها در زایش ترکیبات فعلی پسوندی فارسی در قالب صورت‌بندی‌های زیر ارائه شده است؛ به‌طوری که به شکل سلسله‌مراتبی، ترکیب اسم - فعل، بخشی از ساخت کلمه مشتق است:

- 1) $[N V]_{vcomp}$
- 2) $[V_{comp} [suf]]_N$
- 3) $[[N V]_{vcomp} [suf]]_N$

در کلمه «داروسازی»، دارو، موضوع درونی فعل ساختن است؛ اما در «دست‌فروشی» اسم «دست» به‌عنوان افزوده، با ستاک حال فعل فروختن و در «خوش‌گذرانی»، قید «خوش» با ستاک حال فعل «گذراندن» و در «بهانه‌گیری»، اسم «بهانه» با ستاک حال «گیر» ترکیب می‌شود؛ البته ترکیب، حاصل یک فعل مرکب موجود در زبان فارسی نیست؛ بلکه در نقش ستاک فرایند اشتقاق با -ی است که دو فرایند یادشده، به طور هم‌زمان مطابق الگوی (۳) تلفیق می‌شوند، ساز و کار تلفیق واژه‌سازی را کم‌هزینه‌تر می‌کند. باید اضافه کرد که بر اساس صرف ساختی، از آنجا که وندهای اشتقاقی، واحد واژگانی به‌شمار نمی‌آیند، دارای برچسب مقوله‌ای نیستند. از این‌رو، مقوله کلمه غیربسیط در خود طرح‌واره ساختی مشخص می‌شود. از این منظر، وند فقط نمود صوری بخشی از یک ساخت است (Arcodia, 2012: 375). بوی (۲۰۰۷الف: ۳۴) نیز وندهای اشتقاقی را بخشی از کلمات غیربسیط و نیز بخشی از طرح‌واره‌های انتزاعی مربوط به این واژگان می‌داند.

به لحاظ معنایی، بیشتر نمونه‌ها معنای مصدری داشتند؛ همانند خوش‌گذرانی و بهانه‌گیری و برخی دیگر به معنای شغل و مکان بودند؛ مانند داروسازی، دست‌فروشی و خشک‌شویی. در این نمونه‌ها، مفهوم مصدری به‌عنوان معنای سرنمونی این نوع ساخت‌هاست؛ به‌طوری که به شکل پیش‌فرض، نمونه‌ها این ویژگی معنایی را از طرح‌واره ساختی

اصلی مسلط بر خود به کمک وراثت پیش‌فرض به ارث می‌برند. با توجه به ترکیب‌پذیری معنایی باید گفت؛ معنای مختص ساخت ترکیبات فعلی دارای پسوند -ی، معنای مصدری است که البته معنای پایه ترکیب هم در تعیین معنای کلی این ساخت سهیم است؛ ولی پسوند -ی به دلیل حضورش در این ساخت، فقط نمود صوری مفهوم مصدری را داراست که نمایه واژگانی ندارد؛ اما نمونه‌های بسیار دیگری با این صورت ساختواژی هستند که از معنای مصدری دور شده‌اند و معنای دیگری همانند شغل، مکان و ... دارند که این معنای در قالب زیرطرح‌واره‌های ساختی بیان می‌شوند؛ تا هم‌وابستگی خود را به طرح‌واره اصلی حفظ کرده باشند و هم ویژگی معنایی اصلی طرح‌واره اصلی را نقض نکرده باشند. این تسلسل طرح‌واره‌ای را به کمک واژگان سلسله‌مراتبی به‌خوبی می‌توان بازنمایی کرد؛ به‌طوری که هر سطح از ساخت، علاوه بر ویژگی‌های صوری، ویژگی‌های معنایی را با درجاتی متفاوت از انتزاع به ارث می‌برد.

نمونه کلمات بالا، ساختار ساختواژی مشابهی دارند؛ اما به لحاظ معنایی متفاوت هستند و می‌توانند از معنای پیش‌فرض مصدری فاصله بگیرند و تنوع معنایی داشته باشند. به‌عبارتی، رابطه یک - به - یک میان صورت و معنای آن‌ها وجود ندارد؛ مسئله‌ای که تحلیل‌های صرفی تکواژبنیاد را به چالش می‌کشد، اما این مسئله را می‌توان با تکیه بر طرح‌واره ساختی توجیه کرد؛ به‌طوری که با فرض تمایز دو بُعد صوری و معنایی در ساخت، مسئله عدم تقارن صورت و معنا مشکل‌ساز نیست و هرکدام عملکرد خاص خودشان را دارند. بنابراین، یک صورت ساختواژی می‌تواند چند معنا داشته باشد. در واقع، به کمک وراثت پیش‌فرض می‌توان بدون از دست دادن تعمیم‌های کلی ناظر بر ساخت‌های مشابه، این معنای خاص و متفاوت را در قالب زیرطرح‌واره‌ها نشان داد. از این‌رو، رابطه انگیخته بین صورت و معنا در ترکیبات فعلی با -ی می‌تواند درجاتی مختلف داشته باشد؛ به این معنا که طرح‌واره اشتقاقی -ی مصدری وجود ترکیبات فعلی همانند «خوش‌گذرانی و بهانه‌گیری و...» را برمی‌انگیزد؛ تا جایی که برخی یا تمام ویژگی‌هایشان را پیش‌بینی می‌کند. کلمات «داروسازی» و «خشک‌شویی» ویژگی معنایی دارند که مطابق ویژگی طرح‌واره ناظر نیست و در نتیجه، درجه انگیختگی کاهش می‌یابد. از این‌رو، کاملاً منطبق بر طرح‌واره ناظر نیستند؛ اما نمی‌توان آن‌ها را وابسته به آن طرح‌واره هم در نظر نگرفت. بنابراین، درجات انگیختگی صورت و معنا در این ترکیبات متفاوت است؛ به‌طوری که ممکن است، ویژگی‌هایی در یک نمونه وابسته به یک طرح‌واره وجود داشته باشند که توسط آن طرح‌واره انگیخته نشده‌اند، اما به دلیل این تنوع معنایی در این نوع کلمات، در ذیل یک طرح‌واره عام می‌توان به زیرطرح‌واره‌ای خاص (در واژگان فارسی) دست یافت که آن ویژگی‌های خاص را داراست و کلمه مدّ نظر، آن ویژگی را از آن زیرطرح‌واره به ارث می‌برد. این تنوع معنایی به شکل الگوی چندمعنایی در طرح‌واره ساختی اشتقاق با -ی حاصل می‌شود.

در مجموع، ترکیبات فعلی دارای پسوند -ی، در قالب طرح‌واره‌های ساختی عام، میانی و زیرطرح‌واره‌های خاص به کمک تلفیق الگوهای ترکیب و اشتقاق، به شکل زیر صورت‌بندی می‌شوند^۱:

1) $[[X_i V_j]_k \dots]_k \longleftrightarrow [SEM_j \text{ in relation } R \text{ to / on } SEM_i]_k$ ساخت عام

ساخت تلفیقی میانی

2) $[[N/ADV_i V_j]_{j-i}]_{NK} \longleftrightarrow [ACTION \text{ OF } SEM_j \text{ in relation } R/ \text{ on to } SEM_i]_k$

$\langle [xosh_i gozaran_j]_{V_j-i}]_{NK} \text{ --- } [ACTION \text{ of gozar on } xosh]_{NK} \rangle, \dots$

$i]_{NK} \text{ -- } [OCCUPATION \text{ of } V_j \text{ on } N_i]_{NK} \rangle, \dots - \langle [N_i V_j]_{V_j}$ زیرطرح‌واره‌ها و نمونه‌ها

$\langle [daru_i saz_j]_{V_j-i}]_{NK} \text{ -- } [OCCUPATION \text{ of } saz_j \text{ on } daru_i]_{NK} \rangle, \dots$

$\langle [ADV_i V_j]_{V_j-i}]_{NK} \text{ -- } [LOCATION \text{ of } V_j \text{ on } ADV_i]_{NK} \rangle,$

$\langle [xoshk_i shu_j]_{V_j-i}]_{NK} \text{ -- } [LOCATION \text{ of } shu_j \text{ on } xoshk_i]_{NK} \rangle, \dots$

نمودار ۱. سلسله‌مراتب طرح‌واره‌های ساختی مسلط بر ترکیبات فعلی دارای پسوند -ی

حاصل آن که معنای پیش‌فرض بیشتر این ترکیبات مصدری است. معنای جانبی؛ مانند شغل، ابزار یا مکان در زیرساخت‌های طرح‌واره‌ای مشخص می‌شوند؛ بدون آنکه با معنای اصلی در تضاد باشند. این سلسله‌مراتب به فارسی‌آموزان کمک می‌کند؛ تا ارتباط بین صورت و معنا را بفهمند و بتوانند کلمات مرکب جدید بسازند؛ ضمن این که فارسی‌آموزان به این نکته پی می‌برند که در این ترکیبات، یک صورت ساخت‌واژی می‌تواند چند معنا داشته باشد و این تنوع معنایی با کمک زیرطرح‌واره‌ها و وراثت پیش‌فرض قابل تحلیل است.

^۱ بُعد صوری طرح‌واره که در سمت چپ پیکان نشان داده شده است بیانگر آن است که واژه‌ای از مقوله X با واژه‌ای از مقوله V ترکیب شده است. در بُعد معنایی طرح‌واره که در سمت راست پیکان قرار دارد، معنای کل طرح‌واره به صورت بسیار انتزاعی و به عنوان رابطه R (یا on) میان معنای X و معنای Y (همکرد فعلی) بیان شده است. در اینجا، ماهیت رابطه R به طور دقیق مشخص نیست و در زیرطرح‌واره‌های مرتبه پایین‌تر مشخص می‌شود. نماد K در اینجا نمادی است که میان بُعد صوری و بُعد معنایی طرح‌واره پیوند برقرار می‌کند. پیکان دوسویه هم تناظر و رابطه نظام‌مند بین دو بُعد صوری و بُعد معنایی را برقرار می‌کند.

۵. ۱. ۲. ترکیبات فعلی با پسوند -ان

در گروهی دیگر از داده‌ها، ترکیبات فعلی با پسوند -ان را بررسی می‌کنیم که نمونه‌ای از آن‌ها عبارت‌اند از:

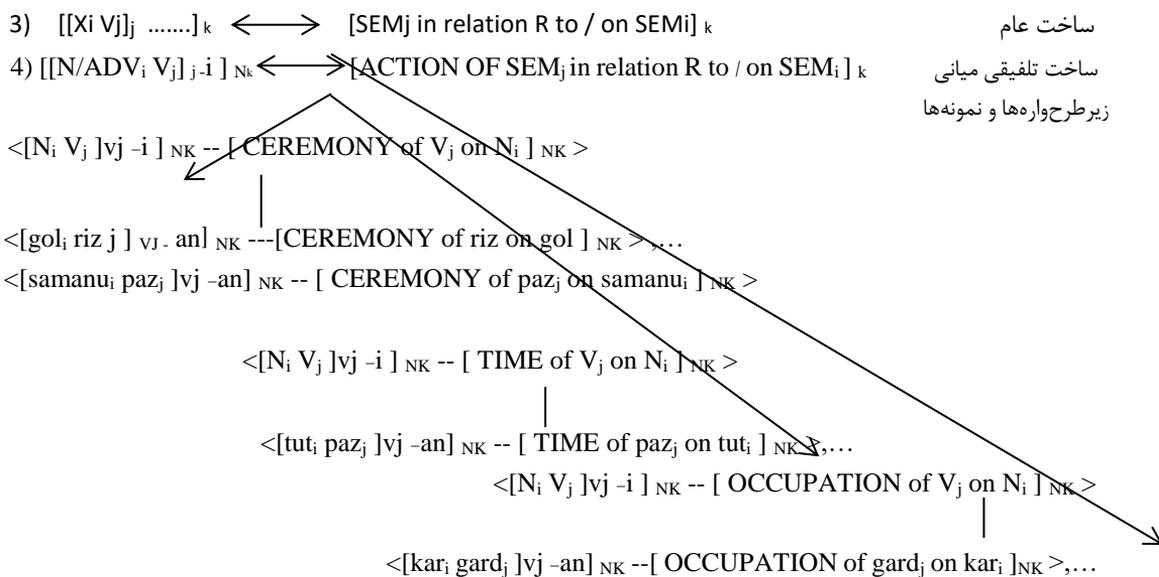
ب) سمنوپزان، حنابندان، گل‌ریزان، خرماپزان، توت‌پزان، کارگردان

به‌لحاظ پیچیدگی ساختواژی در بُعد صوری، طرح‌واره ساختی ناظر بر آن، کلمات این گروه از اسم، ستاک حال فعل و پسوند اشتقاقی -ان تشکیل شده‌اند که حاصل اشتقاق، به‌طور پیش‌فرض، اسم مصدر است. در این گروه نیز ترکیب اسم و فعل، یک مجموعه صرفی - نحوی را می‌سازد که به لحاظ صوری، یک واحد فعلی مرکب وابسته است؛ ولی به‌عنوان یک کلمه موجود نیست، اما با درونه‌گیری در الگوی اشتقاق با پسوند -ان، نقش ستاک و پایه آن الگو را بازی می‌کند. درونه‌گیری الگوی ترکیب، درون یک الگوی اشتقاقی و هم‌زمانی این دو الگو که با تلفیق این الگوها همراه است، به زایش ترکیبات فعلی مشتق با پسوند -ان منجر می‌شود؛ البته در چارچوب شیوه تحلیلی دوم (زایشی)، حضور این نوع ستاک فعلی مرکب الزامی است. به این دلیل که -ان، بر اساس چارچوب زیرمقوله‌ای‌اش، باید به یک پایه فعلی مرکب ببینند؛ تا اسم مصدر آن حاصل شود. بنابراین، بدون فرض وجود چنین ستاک فعلی مرکب وابسته‌ای، برخی از فرایندهای واژه‌سازی امکان‌پذیر نیستند. در چارچوب صرف ساختی هم، این نوع ستاک وابسته، یک ساخت میانی تلقی می‌شود که نقش پایه را درون طرح‌واره واژه‌سازی/الگوی اشتقاق با -ان دارد و هم‌زمانی این دو الگو از طریق تلفیق آن‌ها به تولید ترکیبات این گروه منجر می‌شود. به‌عبارتی، طرح‌واره ساخت میانی ستاک فعلی مرکب وابسته مد نظر را برمی‌انگیزد و رابطه‌انگیختگی میان این صورت ترکیبی (ستاک) و معنا و مقوله فعلی آن وجود دارد؛ زیرا ویژگی فعلی را از این ساخت میانی به ارث می‌برد. به هر ترتیب، درونه‌گیری الگوی ترکیب در الگوی اصلی و بزرگ‌تر به این دلیل است که زایا شود و بتواند نقش پایه را در الگوی واژه‌سازی اصلی یعنی اشتقاق با -ان ایفا کند؛ در غیر این صورت، چگونه می‌توان حضور/وجود یک واحد فعلی مرکب وابسته در ترکیبات فعلی فارسی را به‌عنوان یک واقعیت ساختواژی زبان فارسی توجیه کرد؟ بر اساس نظر کلباسی (۱۳۸۰: ۱۰۳)، پسوند -ان بسیار زایاست و انواع مقوله‌های اسمی و صفتی با معانی متنوع را می‌سازد؛ اما سامعی (۱۳۹۵: ۴۴) باور دارد، این پسوند در مجموع، زایایی چندانی ندارد.

باید اضافه کرد، هم‌تاهای فعلی این ترکیبات؛ همانند سمنو پختن، حنا بستن و گل ریختن، معمولاً افعال مرکب انضمامی هستند. طبق تحلیل صرفی واژه‌بنیاد، ستاک‌های فعلی مرکب وابسته یادشده، به این افعال مرکب متعلق هستند و ممکن است، برخی از این هم‌تاهای فعلی مرکب، افعال مرکبی باشند که در زبان فارسی چندان به‌کار نمی‌روند؛ اما افعال مرکب ممکن هستند؛ همانند توت‌پختن و کار گرداندن.

ترکیبات این گروه اسمی، مصدر هستند که این ویژگی معنایی را به کمک وراثت پیش‌فرض از طرح‌واره اصلی به ارث می‌برند و به عبارتی، این نوع ترکیبات با معنای مصدری رابطه‌ای نظام‌مند و انگیخته دارند؛ اما به‌طور دقیق‌تر، در فارسی امروز، نمونه‌هایی همانند «سمنوپزان»، «حنابندان»، و «گل‌ریزان» معمولاً به معنای مراسم و آیین‌های اجتماعی هستند که این مفهوم، از هیچ‌کدام از اجزای این کلمات به‌دست نمی‌آید؛ بلکه از ساخت کلی این نوع کلمات،

نشأت می‌گیرد و از این‌رو، مفهومی غیرقابل‌پیش‌بینی است. بنابراین، مفهوم عمل در این ساخت، به مفهوم مراسم تغییر یافته است که می‌تواند منشأ زایش ترکیبات دیگری با همین معنا باشد؛ در نتیجه، رابطه‌ی انگيخته میان صورت این ترکیبات و معنای مصدری تقلیل یافته است. همچنین، از ترکیبات «خرماپزان» و «توت‌پزان» مفهوم زمان در فارسی امروز استنباط می‌شود، یا نمونه‌ی «کارگردان» که بر مفهوم فاعلیت و شغل دلالت دارد. این یک واقعیت زبانی در فارسی است که در بُعد معنایی این ساخت‌ها، مفاهیم مراسم، زمان و شغل بر مفهوم عمل سبقت جست‌ه‌اند و هر کدام زیرطرح‌واره‌ای را در تسلط طرح‌واره‌ی اصلی به دست می‌دهند؛ تا بتوانند این مفاهیم را به این نوع ترکیبات فعلی از طریق وراثت تخصیص دهند. این تنوعات معنایی را می‌توان به کمک زیرطرح‌واره‌ها در واژگان سلسله‌مراتبی نشان داد؛ تا هم وابستگی‌شان به طرح‌واره‌ی اصلی از میان نرود و هم معنای خاص و متفاوت با معنای پیش‌فرض را نمایش دهند. با توجه به این نمونه‌ها، به کمک ساخت، درجاتی متفاوت از انتزاع و ویژگی‌ها از طرح‌واره‌ی اصلی نمایش داده می‌شوند که بیانگر آن است، ویژگی کل‌گرای معنایی ترکیبات فعلی با - ان لزوماً حاصل جمع معنای اجزای آن ساخت نیست. در اینجا ترکیب‌پذیری معنایی حاصل تعامل معنای پایه‌ی یک ساخت و سهم معنایی کل ساخت است:

نمودار ۲. سلسله‌مراتب طرح‌واره‌های ساختی مسلط بر ترکیبات فعلی دارای پسوند -ان

۵.۱.۳. ترکیبات فعلی با پسوند -نده

گروه سوم داده‌ها، ترکیبات فعلی با پسوند -نده هستند که معمولاً اسم فاعل محسوب می‌شوند. برخی از نمونه‌ها عبارتند از:

پ) اختراع‌کننده، سلام‌کننده، آزاردهنده، پس‌دهنده، طعنه‌زننده، مبتلاشونده، خوشحال‌شونده.

در بُعد صوری طرح‌واره ساختی، این نوع ترکیبات نیز به لحاظ ساختواژی، همانند ترکیبات گروه‌های قبلی هستند و ترکیب اسم/قید/صفت به‌همراه (همکرد) فعل، ترکیبی را تشکیل می‌دهد که پسوند -نده به آن پایه مرکب ملحق می‌شود. این ترکیب مقوله فعلی خود را از ساخت میانی اسم + فعل می‌گیرد که در آن، معمولاً عناصر اسمی/صفت/قید به‌همراه همکرد فعلی ظاهر می‌شوند و یک مجموعه صرفی - نحوی را می‌سازند که پایه فرایند اشتقاق با پسوند -نده است و در مجموع، مفهوم فاعلیت دارد. معمولاً همتای فعلی این ترکیبات، فعل مرکب ترکیبی است؛ همانند اختراع کردن، آزار دادن، پس‌دادن، طعنه‌زدن که معنای استعاری دارد؛ سلام کردن و ... اما در نمونه‌هایی؛ مانند قرض‌گیرنده و هدیه‌دهنده، افعال مرکب همتای آن‌ها، یعنی قرض گرفتن و هدیه دادن، بیشتر انضمامی هستند، که در آن‌ها عنصر اسمی، به‌عنوان موضوع درونی فعل، به فعل متصل می‌شود. به‌طور پیش‌فرض، در بُعد معنایی، مفهوم ترکیبات این گروه، فاعلیت است که این ویژگی معنایی را به کمک وراثت پیش‌فرض از طرح‌واره اصلی به ارث می‌برد و به‌عبارتی، این نوع ترکیبات با معنای فاعلیت رابطه‌ای نظام‌مند و انگیزه دارند. وجود ترکیباتی همانند «اختراع کننده» به‌جای «مخترع» و «سلام‌کننده» در میان داده‌های گردآوری‌شده در کتاب‌های آموزشی *جامعة المصطفی* که در فارسی گفتاری امروز کمتر استفاده می‌شود، می‌تواند بیانگر این واقعیت زبانی باشد که امکان واژه‌سازی به کمک الگوی ترکیب و سپس اشتقاق در ذهن فارسی‌آموز خارجی، به‌صورت یک طرح‌واره شکل می‌گیرد که این طرح‌واره، در نتیجه یادگیری نمونه ترکیبات بالا، طی فرایند یادگیری زبان فارسی انتزاع شده است و سپس همین طرح‌واره می‌تواند از طریق قیاس، منشأ ترکیبات دیگری همانند «اجاره‌کننده» به‌جای «مستأجر» باشد. این امر فارسی‌آموز را قادر می‌سازد؛ تا در واژه‌سازی خلاقانه عمل کند (ر.ک: Booi, 2010a). همچنین، به باور بوی (۲۰۰۷الف: ۳۹)، منشأ این نوع الگوهای واژه‌سازی، تلفیقی این است که کاربر بومی زبان را قادر می‌سازد؛ تا ارتباطی مستقیم میان کلمات غیربسیط (حاصل از چند فرایند واژه‌سازی) با کلماتی ایجاد کند که دو یا چند درجه پیچیدگی کمتری دارند.

در نمونه‌های دیگر این گروه، ترکیباتی مانند «مبتلاشونده» و «خوشحال‌شونده» وجود دارند که به‌لحاظ ساختواژی در این ترکیبات، صفت و همکرد فعلی شدن با یکدیگر ترکیب می‌شوند و در الگوی اشتقاق با -نده قرار می‌گیرند. در واقع، ساخت کلی این نوع ترکیبات، بر این مفهوم دلالت می‌کند که شخص، حالتی فزاینده و پیش‌رونده را حس و تجربه می‌کند. ساخت کلی ترکیبات جدید، همانند ترکیبات بالاست؛ فقط معنای واژگانی فعل مرکب مربوط حسی است. بُعد معنایی الگوی واژه‌سازی اشتقاقی کل ترکیب ساخت میانی (ستاک فعلی مرکب وابسته) را در بر می‌گیرد و به‌عبارتی، فاعلیت یا تجربه‌گری یک حس بر روی این ستاک مرکب، به‌عنوان یک مجموعه سیطره دارد که پسوند -نده، نمود صوری این مفهوم است. این سیطره معنایی با هم‌زمانی الگوهای ترکیب و اشتقاق از طریق تلفیق این الگوهای واژه‌سازی، میسر است و -نده نمی‌تواند فقط به عنصر فعلی که به‌لحاظ صوری به آن متصل شده است، مسلط باشد و تعیین‌کننده معنای کل ساخت باشد. با توجه به این‌که در بیشتر نمونه‌های این گروه، سازه فعلی از معنای اصلی خود دور شده و یک همکرد فعلی است و نه فعل واژگانی، مجموعه ساخت میانی «اسم/... + فعل» یک مجموعه صرفی - نحوی و معنایی به نظر می‌رسد که به‌عنوان پایه یک ساخت، در تعیین معنایی سهیم است که

ساخت عام و اصلی (با مفهوم کلی فاعلیت/ تجربه‌گر) بر آن اعمال می‌کند. به زبانی دیگر، ترکیبات در این گروه معنای فاعلیت/ تجربه‌گری یک حس را از ساخت اصلی به ارث می‌برند که این مفهوم کلی، از طریق پسوند -نده در این ساخت، نمود صوری پیدا می‌کند. بنابراین، مفهوم کلی این ساخت تابعی، از ویژگی معنایی کلیت ساخت و معنای ستاک فعلی مرکب وابسته است.

۵.۲. ترکیبات فعلی بدون نمود صوری پسوندی

در آخرین گروه از داده‌ها، ترکیبات فعلی بدون پسوند اشتقاقی وجود دارند که برخی از نمونه‌ها عبارتند از:

(ت) آهنگ‌ساز، داروساز، دندان‌ساز، قهوه‌ساز، کارساز، دردرساز

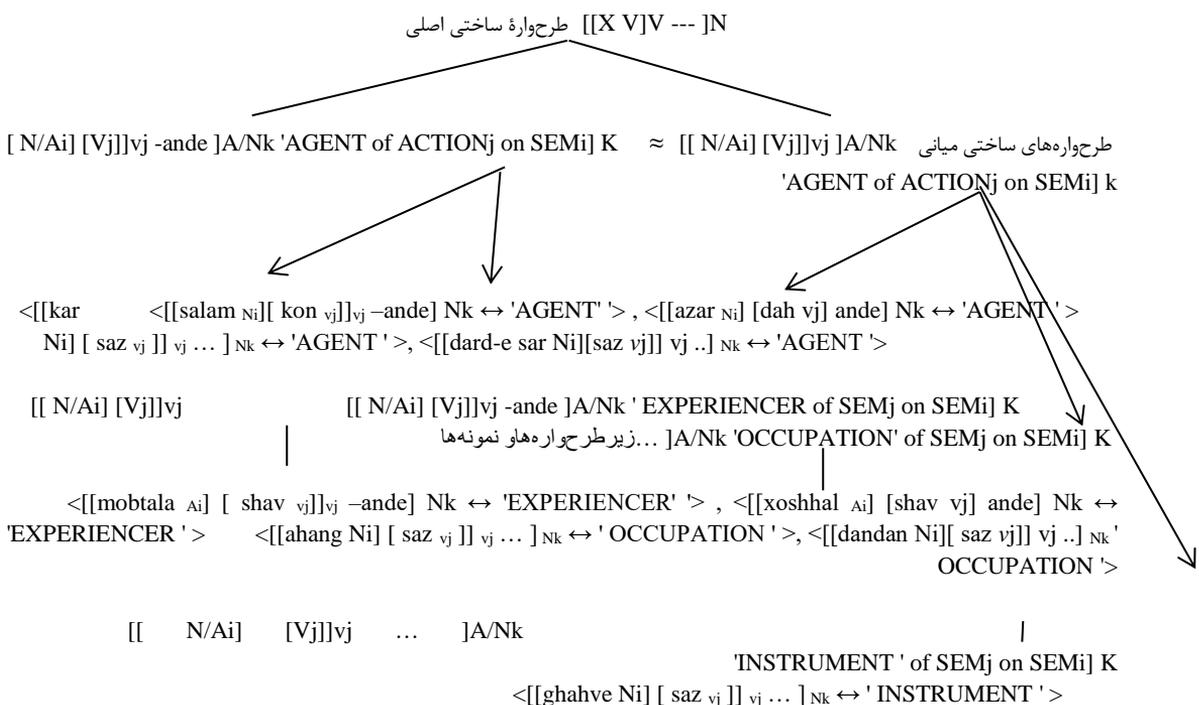
در بُعد صوری ساخت این نمونه‌ها نیز عنصر اسمی در مجاورت این فعل، ترکیب فعلی را خلق می‌کند که به کمک یک تکواژ صفر مقوله‌ساز (طبق یکی از رویکردهای صرفی زایشی) که بر مفاهیم شغل، ابزار و فاعلیت دلالت دارد، ترکیب فعلی بدون پسوندی را تولید می‌کند. گفتنی است، همتای فعل مرکب ترکیبات این دسته، معمولاً افعال مرکب انضمامی هستند که در آن‌ها، عنصر اسمی به‌عنوان موضوع درونی یک فعل متعدی در مجاورت این فعل، یک مجموعه نحوی و معنایی را می‌سازد که پایه فرایند اشتقاق بدون نمود صوری پسوندی است.

از منظر رویکرد ساختی، به‌لحاظ ساختاری، سلسله‌مراتبی وجود دارد که این مجموعه به‌عنوان پایه یک کلمه مشتق در آن نقش دارد. این مجموعه خود می‌تواند به‌عنوان یک مجموعه خودکفا در نظر گرفته شود و به‌عنوان پایه در فرایندهای اشتقاقی نقش داشته باشد؛ البته حضور آن در شماری از فرایندهای واژه‌سازی زایا در فارسی مشاهده می‌شود. بنابراین، فرض وجود آن ضروری است و بدون آن، امکان وقوع این نوع فرایندها میسر نیست. در رویکرد ساختی، فرایند ترکیب اسم و فعل و خلق یک پایه فعلی مرکب، درون طرح‌واره ساختی اشتقاق و هم‌زمانی نظام‌مند ترکیب، با فرایند اشتقاق بدون پسوند، از طریق تلفیق این الگوهای واژه‌سازی روی می‌دهد که کل این ساخت هم‌با مفاهیم یاد شده همبستگی دارد. با توجه به مفهوم ساخت، در این نمونه‌ها که وند آشکاری ندارند، ساخت، تعیین‌کننده مقوله و معنای کلمه است و نه تکواژ صفر مقوله‌ساز که در صرف زایشی با رویکرد تکواژبنیاد برای این نوع موارد مطرح شده بود، به این دلیل که مبتنی بر فرض وجود رابطه یک - به - یک میان صورت و معنای عناصر یک کلمه بود. تحلیل ساختی از این نوع ترکیبات فعلی فارسی، بدون نمود صوری وندی، شاهدی قوی بر نقش کل ساخت در تعیین مقوله و معنای یک کلمه غیربسیط است؛ زیرا معنای این نوع ترکیبات، بزرگ‌تر از معنای عناصر تشکیل‌دهنده آن‌هاست. بنابراین، ویژگی‌های صوری و معنایی طرح‌واره ساختی/ زیرطرح‌واره مسلط بر این نوع نمونه‌ها، مسئول تخصیص این ویژگی‌ها به نمونه‌ها از طریق ساز و کار وراثت پیش‌فرض هستند که مقرون به‌صرفه‌تر است و دیگر نیازی به راه‌حل تکواژ صفر نیست. در مجموع، نمونه‌های این گروه، به‌طور متداول بر معنای فاعلیت دلالت دارند؛ اما در این داده‌ها بیشتر به معنای شغل هستند و مقوله اسمی دارند. ترکیب «قهوه‌ساز»، اسم ابزار است و ترکیبات «کارساز» و «دردرساز» صفات فاعلی هستند.^۱ این کلمات ویژگی‌های معنایی یادشده را تحت تسلط طرح‌واره‌ها و

^۱ این نوع ترکیبات بر اساس بافت نحوی، می‌توانند اسم یا صفت محسوب شوند.

زیرطرح‌واره‌های مربوط به ارث می‌برند. در مجموع، ترکیبات فعلی بدون پسوند، به شکل قوی‌تری، رویکرد صرف ساختی را در تحلیل دستوری تأیید می‌کنند، به این دلیل که اطلاعات معنایی و مقوله این ترکیبات را کمتر می‌توان از ساختار ساختواژی‌شان (بعد صوری) پیش‌بینی کرد و از این‌رو، نیاز به مفهومی همچون ساخت دارند؛ تا با اتکا بر آن، اطلاعات دستوری‌شان تخصیص داده شود. در نتیجه، دیگر نیازی نیست، تا به طرح راه‌حل‌های فرعی و استثنا، نامیدن نمونه‌های این ترکیبات که رفتار صرفی یا معنایی خاصی دارند، توسل جوئیم.

باید به این نکته اشاره کرد که نمونه‌های موجود در گروه‌های ۵-۱-۳ و ۵-۲ را می‌توان در یک دسته جای داد. به این دلیل که ساخت عام ناظر بر این ترکیبات، به‌طور پیش‌فرض، مفهوم فاعلیت دارد. از این رو، میزان انگیزتگی رابطه صورت این ترکیبات با این معنای فاعلی زیاد است. البته، این طرح‌واره ساختی عام، زیرطرح‌واره‌های مخصوص به خود را داراست. در مجموع، نمود صوری یک پسوند اشتقاقی در انواع ترکیبات فعلی یا عدم حضور آن در برخی از ترکیبات این دسته، در تحلیل ساختی از این کلمات تفاوتی ایجاد نمی‌کند و این نوع تبیین از ترکیبات فعلی فارسی باعث می‌شود؛ تا تحلیلی یکدست و عام از این دو گروه داشته باشیم و دیگر نیازی نیست، تا راه‌حل تکواژ صفر را برای نمونه‌های گروه ۵-۲ در نظر بگیریم؛ بلکه این دو نوع ترکیب در تناوب (≈) هستند. سلسله‌مراتب طرح‌واره‌های ساختی اصلی / عام و میانی، زیرطرح‌واره‌ها و نمونه‌های آن‌ها در واژگان در نمودار زیر نشان داده می‌شود.

نمودار ۳. سلسله‌مراتب ترکیبات فاعلی در واژگان با الگوهای متناوب

با توجه به نمودار بالا، طرح‌واره ساختی فاعلی با وند -نده، دارای یک زیرطرح‌واره (با معنای تجربه‌گر) و طرح‌واره ساختی بدون وند صوری، دارای دو زیرطرح‌واره (با معنای شغل و ابزار) است. بر اساس دیدگاه بوی (۲۰۱۰: ۹-۱۰)، ساخت‌های ساختواژی، سهم معنایی خاصی دارند که از معنای عناصر تشکیل‌دهنده ساخت‌ها استخراج نمی‌شود. عام‌ترین اصل در رابطه میان ساخت صرفی-نحوی و معنا، یک کلمه ترکیب‌پذیری است. اصل ترکیب‌پذیری بر این اساس است که معنای کلمه غیربسیط، تابع ترکیبی از معنای اجزای تشکیل‌دهنده و ساختار آن است (Hoeksema, 2000). از این منظر، معنای کلی مختص ساخت این ترکیبات فعلی، چه با پسوند و چه بدون پسوند، علاوه بر معنای پایه این ساخت‌ها، در تعیین معنای کلی آن سهم بسزایی دارد؛ به طوری که علاوه بر معنای فاعلیت، معنای تجربه‌گری یک حالت و نیز شغل و ابزار از کل ترکیب حاصل می‌شود. بر این اساس، فارسی‌آموزان می‌توانند با فهم الگوهای ساختی از این نوع، کلمات جدید بسازند و معنای آن‌ها را پیش‌بینی کنند. البته ممکن است در فرایند یادگیری زبان فارسی با ترکیبات فعلی جدید دیگری با همین نوع ساختار مواجه شوند که دارای معنای متفاوتی در مقایسه با معنای که قبلاً یاد گرفته‌اند، باشند. در این چارچوب، فارسی‌آموز می‌تواند استنباط کند، امکان خلق مفاهیم جدید برای این نوع ترکیبات فعلی، به کمک زیرطرح‌واره‌های ساختی وجود دارد و از تفاوت معنایی این ساخت‌ها دچار سردرگمی نمی‌شود.

۶. نتیجه‌گیری

با بررسی نحوه شکل‌گیری داده‌های این پژوهش، به کمک الگوها یا طرح‌واره‌های ساختی واژه‌سازی در فارسی، می‌توان اذعان داشت؛ مفهوم ساخت، نوعی عامل یک‌دست‌کننده در تحلیل تنوعات ترکیبات فعلی پسوندی است؛ اگرچه تا حدی تحلیل دستوری را نامقید می‌کند. در مجموع، از بررسی این ترکیبات که تعداد رو به افزون آن‌ها در سطوح بالاتر در کتاب‌های آموزشی جامعة المصطفی مشاهده می‌شود، بیانگر این نکته است که ضروری است؛ تا فارسی‌آموزان به لحاظ آموزشی در سطوح متوسط و پیشرفته، رفته‌رفته با انواع ترکیبات فعلی پسوندی بیشتری مواجه شوند و ابعاد ساختواژی و معنایی آن‌ها را شناسایی کنند و با الگوسازی، آن‌ها را در تولیدات زبانی‌شان - گفتار یا نوشتار - به کار برند.

در پاسخ به پرسش اول، مبنی بر چگونگی تحلیل طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی واژه‌سازی در شکل‌گیری ترکیبات فعلی پسوندی فارسی (در مجموعه‌ای از کتاب‌های آموزشی جامعة المصطفی) برای فارسی‌آموزان، این نتیجه حاصل شد که با وجود تنوع داده‌ها، می‌توان یک شیوه تحلیلی برای ترکیبات فعلی با پسوندهای - ی، -ان، -نده و بدون نمود صوری پسوندی ارائه کرد که مبتنی بر درونه‌گیری الگوی ترکیب در الگوی اشتقاق در طرح‌واره ساختی و هم‌زمانی آن‌هاست و با آموزش یک الگوی عام، تلفیقی از ترکیب و اشتقاق به فارسی‌آموزان می‌توان از پراکندگی و عدم انسجام در معرفی شیوه‌های واژه‌سازی مربوط در زبان فارسی جلوگیری کرد. در مجموع، درونه‌گیری و تلفیق الگوها یا طرح‌واره‌ها، راهکاری مناسب برای زایش برون‌داده‌های ترکیبات فعلی پسوندی است. به لحاظ صوری، وابستگی

اسم (و نیز قید/ صفت) و فعل و ترکیب آن‌ها، یک ساخت میانی؛ یعنی واحد فعلی مرکب وابسته‌ای را خلق می‌کند که با درونه‌گیری این الگوی ترکیب در الگوی اصلی اشتقاق زایا می‌شود و ساختی میانی و پربسامد را در این نوع ترکیبات فعلی پسوندی فارسی به دست می‌دهد که می‌تواند نقش پایه را در الگوی واژه‌سازی اصلی؛ یعنی اشتقاق با پسوندهای - ی، - ان، - نده و اشتقاق بدون نمود صوری پسوندی ایفا کند؛ مهم آن‌که هم‌زمانی وقوع این دو الگوی واژه‌سازی که با ساز و کار تلفیق این الگوها تحقق می‌یابد، باعث می‌شود انواع داده‌های پژوهش، به یک شیوه تحلیل شوند که اقتصادی و تعمیم‌یافته و مبتنی بر وجود یک ساخت میانی به‌عنوان پایه واژه‌سازی اشتقاقی، در بُعد صرفی طرح‌واره ساختی اشتقاق پسوندی است؛ تا با تلفیق با ساخت اشتقاقی پسوندی بتواند به شکلی زایا، ترکیبات فعلی پسوندی فارسی را خلق کند. این نوع پایه فعلی مرکب و تلفیق آن با اشتقاق پسوندی به‌لحاظ صوری، لازمه‌های صرفی و نحوی طرح‌واره اصلی واژه‌سازی را برآورده می‌کند و به‌لحاظ معنایی نیز اسم (قید یا صفت) معمولاً موضوع درونی و گاهی بیرونی فعل است. بنابراین، فرضیه اول تأیید می‌شود. به هر ترتیب، با مواجهه فارسی‌آموزان با این ترکیبات فعلی در کتاب‌های آموزشی بالا و آشنایی با آن‌ها، الگو یا طرح‌واره تلفیقی ناظر بر ترکیب و اشتقاق انتزاع شده از این نمونه‌ها در ذهنشان ایجاد می‌شود که خود منشأ واژه‌سازی‌های بعدی می‌شود و از راه قیاس با رویکرد جایگزینی، می‌توانند نمونه‌های زیادی از این ترکیبات را بسازند؛ همانند «اختراع‌کننده»، «سلام‌کننده» و «اجاره‌کننده».

در پاسخ به پرسش دوم، مبنی بر چگونگی تبیین تنوع طرح‌واره‌های ساختی تلفیقی موجود در ترکیبات فعلی پسوندی، با وجود شباهت صوری‌شان از منظر رویکرد ساختی، به شیوه‌ای که برای فارسی‌آموزان قابل درک باشد، باید اظهار داشت؛ این ترکیبات فعلی اطلاعات دستوری یعنی ویژگی‌های صرفی و نحوی، معنایی و مقوله نهایی خود را به‌طور پیش‌فرض، از طرح‌واره اصلی و زیرطرح‌واره‌های مسلط بر خود، از طریق ساز و کار وراثت، با درجاتی متفاوت دریافت می‌کنند. با معرفی ابزار نظری همچون زیرطرح‌واره تحت تسلط طرح‌واره اصلی به فارسی‌آموزان، می‌توانیم موارد کمتر قاعده‌مند و به‌ویژه خاص را صریح‌تر توجیه کنیم؛ بدون این‌که در پی یافتن راه‌حلی همچون تکواژ صفر برای ترکیبات فاعلی بدون پسوند باشیم یا این‌که به‌دنبال پاسخ به این چالش باشیم که فرض وجود ترکیب فعلی مرکب وابسته، به‌عنوان پایه فرایندهای اشتقاقی را توجیه کنیم. به این دلیل که این واحد ترکیبی وابسته، کلمه موجودی در واژگان نیست؛ اما حضورش در این فرایندها برای واژه‌سازی با وندهای مورد مطالعه، الزامی است. همچنین، فرض وجود دو بُعد صوری و معنایی متمایز (با عملکردهای متفاوت)، در ساخت ترکیبات فعلی پسوندی، مورد پژوهش و رابطه نظام‌مند میان کلیت بُعد صوری با یک معنای واحد در آن‌ها سبب شد؛ تا یک شیوه تحلیلی واحد برای انواع داده‌ها استفاده شود. به این صورت که می‌توان با فرض تمایز عملکرد بُعد صوری از بُعد معنایی، رفتار صرفی متفاوت ترکیبات فعلی بدون نمود صوری پسوندی و نیز تنوعات معنایی را قوی‌تر توجیه کرد؛ زیرا رابطه صورت و معنای ساخت در این ترکیبات، درجات انگیختگی متفاوتی دارد و رسیدن به زیرطرح‌واره‌ها نیز در توجیه انواع معنا در این کلمات کمک شایانی به تحلیل یک‌دست این کلمات کرد؛ بدون این‌که نیاز باشد فارسی‌آموزان را با چالش استثنائات

روبرو کنیم. در عوض، در ذهن آن‌ها دانشی درباره الگوهای تلفیقی عام و یکدستی از واژه‌سازی انتزاع می‌شود که می‌توانند با وجود تنوع در معانی این ترکیبات، سریع‌تر و راحت‌تر آن‌ها را یاد گیرند.

فهرست منابع:

- ایمانی، زلفا، قطره، فریبا، و حنان، سمیه. (۱۴۰۲). رویکرد صرف ساخت‌بنیاد به تحلیل صفت‌های مرکب ساخته‌شده از «-ساز» در فارسی. *زبان پژوهی*، ۱۵(۴۹)، ۲۰۵-۲۲۰.
- بهرامی خورشید، سحر. (۱۳۹۸). *دستور شناختی: مبانی نظری و کاربردی آن در زبان فارسی*. تهران، سمت.
- حسن پوران، زهرا، و علیزاده، علی. (۱۴۰۲). بررسی واژه‌های مرکب مختوم به ستاک «نگار» در زبان فارسی: رویکردی شناختی. *پژوهش‌های زبانی*، ۱۴(۲)، ۷۹-۱۰۴.
- رضوی، محمد رضا و الهیاری، مرضیه. (۱۴۰۳). تعامل میان ساخت واژه و نحو در زبان علم: مطالعه موردی فرایند انضمام اسم و ساخت گروه‌های نحوی. *علم زبان*، ۱۹(۱۱)، ۲۵۵-۲۹۸.
- رفیعی، عادل، و ترابی، سارا. (۱۳۹۳). وراثت و انگیزگی رابطه صورت و معنی در واژگان: نمونه‌هایی از واژه‌سازی زبان فارسی. *علم زبان*، ۲(۳)، ۴۹-۶۴.
- سامعی، حسین. (۱۳۹۵). *صرف در زبان فارسی*. تهران: کتاب بهار.
- عظیم‌دخت، زلیخا، رفیعی، عادل، و رضایی، حدائق. (۱۳۹۷). تنوعات معنایی واژه‌های مرکب مختوم به ستاک حال «یاب» در زبان فارسی: رویکرد صرف ساختی. *نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۲(۱۰)، ۴۵-۶۶.
- فرخنده، ملیحه، ارکان، فائزه، و حجازی، محمد جواد. (در نوبت انتشار). *بررسی طرح‌واره‌های ساختی گزاره‌های فعلی مرکب فارسی در چارچوب صرف ساختی*. تهران: جستارهای زبانی.
- کلباسی، ایران. (۱۳۸۰). *ساخت اشتقاقی واژه در فارسی امروز* (چاپ دوم). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- محمدابراهیمی جهرمی، زینب، و فرقانی فرد، مرضیه. (۱۳۸۹). آموزش فعل مرکب فارسی به غیرفارسی‌زبانان. *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، ۱۶(۱)، ۱۳۵-۱۵۴.

References:

- Arcodia, G. F. (2012). Construction and Headedness in Derivation and Compounding. *Morphology*, 22, 365-397.
- Arkan, F., & Safari, A. (2017). An Analysis of Persian Compound Nouns as Constructions. *Iranian Journal of Applied Language Studies*, 9(1), 33-58.
- Audring, J., & Booij, G. (2007). Constructional Licensing in Morphology and Syntax. In G. Booij, et al. (Eds.), *On-line Proceedings of the Fifth Mediterranean Morphology Meetings (MMM5)*. Frejus 15-18 September 2005, University of Bologna.
- Azimdokht, Z., Rafiei, A., & Rezaie, H. (2018). Semantic Variations of Persian Compound Words Ending in the Present Stem -YaB: A Construction Morphology Approach. *Journal of Linguistic Research*, 2(10), 45-66. [In Persian]
- Bahrami Khorshid, S. (2019). *Cognitive Grammar: Theoretical Foundations and Its Application in Persian Language*. Tehran, Samt. [In Persian]
- Booij, G. (1988). The Relation between Inheritance and Argument Linking: Deverbal Nouns in Dutch. In Everaert et al. (Eds.), *Morphology & modularity* (pp. 57-75). Foris, Dordrecht.
- Booij, G. (2005). *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press.

- Booij, G.** (2007a). Construction Morphology and the Lexicon. In F. Montermini, G. Boyé & N. Hathout (Eds.), *Selected Proceedings of the 5th Décembrettes: Morphology in Toulouse, Somerville* (pp. 34-44). Cascadilla Press.
- Booij, G.** (2007b). *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press .
- Booij, G.** (2009). Compounding and Construction Morphology. In R. Lieber & P. Štekauer (Eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 201-218). Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G.** (2010a). Construction Morphology. *Language and Linguistics Compass*, 3(1), 1-13.
- Booij, G.** (2010b). *Construction Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G.** (2012). Construction Morphology, a Brief Introduction. *Morphology*, 22, 330-349.
- Booij, G.** (2013). Inheritance Issues in Construction Morphology. In N. Gisborne & A. Hippisley (Eds.), *Default Inheritance*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G.** (2015). Word-Formation in Construction Grammar. In P. O. Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen & F. Rainer (Eds.), *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe* (pp. 188-202). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Booij, G.** (2017). Inheritance and Motivation in Construction Morphology. In N. Gisborne & A. Hippisley (Eds.), *Defaults in Morphological Theory*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Booij, G., & Audring, J.** (2018). Category Change from a Constructional Perspective. In E. Coussé, K. van Goethem, M. Norde & G. Vanderbauwhede (Eds.), *Category Change from a Constructional Perspective*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Farkhondeh, M., Arkan, F., & Hejazi, M. J.** (Forthcoming). *Investigating the Constructional Schemas of Persian Compound Verbal Predicates within the Framework of Construction Morphology*. Tehran: Linguistic Discourses. [In Persian]
- Goldberg, A. E.** (1995). *Constructions: a Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: Chicago University Press.
- Goldberg, A. E.** (2003). Constructions: a New Theoretical Approach to Language. *Trends in Cognitive Sciences*, 7(5), 219-224.
- Hassanpouran, Z., & Alizadeh, A.** (2023). Investigating the Compound Words Ended to “Negar” Stem in Persian Language: A Cognitive Approach. *Linguistic Studies*, 14(2), 79-104. [In Persian]
- Hoeksema, J.** (2000). Compositionality of Meaning. In G. Booij (Ed.), *Morphologie* (pp. 851 - 857). De Gruyter Mouton.
- Imani, Z., Ghatreh, F., & Hannan, S.** (20۲3). A Construction Morphology Approach to the Analysis of Compound Adjectives Made of Sāz (Builder) in Persian. *Journal of Language Studies*, 15(49), 205-220. [In Persian]
- Kalbasi, I.** (2002). *Derivational Structure of words in modern Persian* (2nd ed.). Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Kerevičiene, J.** (2009). *Glossary of Cognitive Terms*. Kaunas.
- Langacker, R. W.** (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lieber, R.** (1983). Argument linking and Compounds in English. *Linguistic Inquiry*, 14, 251 -285.
- Mohammad Ebrahimi Jahromi, Z., & Forghani Fard, M.** (2010). Teaching Persian Compound Verbs to Non-Persian Learners. *Research in Persian Language and Literature*, (16), 135-154. [In Persian]
- Rafiei, A., & Torabi, S.** (2014). Inheritance and Motivation of Form and Meaning in Lexicon: Instantiations of Persian Word Formation Patterns. *Language Science*, 2(3), 49-64. [In Persian]
- Razavi, M. R., & Elahiari, M.** (2024). Interaction between Morphology and Syntax in the Language of Science: A Case Study of Noun Incorporation and the Formation of Syntactic Phrases. *Language Science*, 19(11), 255-298. [In Persian]
- Samei, H.** (2016). *Morphology in Persian*. Tehran: Bahar Book. [In Persian]
- Vahedi Langrudi, M. M.** (2005). Deverbal Compound Nominalization and Argument Structure: Potential Bound Compound Verbal Stems in Persian. In *Conference on Aspects of Iranian Linguistics*. Leipzig, Germany: Max plank Institute for Evolutionary Anthropology.